

Τρέχων τίτλος: ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ
ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών Σχολικής Ψυχολογίας

Απόψεις των εκπαιδευτικών σε ζητήματα ομόφυλων εκφράσεων σεξουαλικότητας
στο σχολικό περιβάλλον

Βουσβούνη Ευστρατία

(Α.Μ.: ΣΧΨ2021616)

Επόπτρια καθηγήτρια: Κανελλοπούλου Λίσσυ

Αθήνα 2019

Σημείωμα της Συγγραφέως

Το δοκίμιο αυτό αποτελεί διπλωματική εργασία που συντάχθηκε για το Τμήμα Ψυχολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών και υποβλήθηκε το Μάιο του 2019. Η συγγραφέας βεβαιώνει ότι το περιεχόμενο του παρόντος έργου είναι αποτέλεσμα προσωπικής εργασίας και ότι έχει γίνει η κατάλληλη αναφορά στην εργασία τρίτων, όπου κάτι τέτοιο ήταν απαραίτητο, σύμφωνα με τους κανόνες ακαδημαϊκής δεοντολογίας.

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ
ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Φύλλο Εξέτασης

Επόπτρια: κ. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΥ ΛΙΣΣΥ – Καθηγήτρια Κλινικής Ψυχολογίας και
Ψυχανάλυσης

(υπογραφή)

Μέλος: κ. ΓΚΑΡΗ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ – Καθηγήτρια Κοινωνικής Ψυχολογίας

(υπογραφή)

Μέλος: κ. ΠΑΥΛΟΠΟΥΛΟΣ ΒΑΣΙΛΗΣ – Καθηγητής Διαπολιτισμικής και Κοινωνικής
Ψυχολογίας

(υπογραφή)

Ημερομηνία: 23/05/2019

Βαθμός:

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ
ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Ευχαριστίες

Αυτό το πολύτιμο - από συναισθηματικής πλευράς για μένα, αλλά και επίπονο πνευματικό έργο - δε θα λάμβανε σάρκα και οστά, αν δεν είχα την πολύτιμη βοήθεια και ψυχολογική/πνευματική υποστήριξη κάποιων ιδιαίτερα σημαντικών στη ζωή μου ατόμων.

Αρχικά, θα ήθελα να ευχαριστήσω την επιβλέπουσα στην παρούσα διπλωματική εργασία, καθηγήτριά μου κα Λίσσυ Κανελλοπούλου που με τις πολύτιμες συμβουλές της και την καθοδήγησή της μου παρείχε ουσιαστική υποστήριξη.

Επιπλέον, ευχαριστώ τους γονείς που με στήριξαν στην απόφασή μου να συνεχίσω τις σπουδές μου στο Μεταπτυχιακό της Σχολικής ψυχολογίας και μου συμπαράσταθηκαν καθ' όλη τη διάρκεια εκπόνησης της εν λόγω διπλωματικής εργασίας.

Ακόμη, θα ήθελα να ευχαριστήσω κάπου εδώ τις συμφοιτήτριες μου και ξεχωριστές μου φίλες, Ραφαηλία και Αλεξάνδρα για τις πολύτιμες συμβουλές τους στο κομμάτι της οργάνωσης των ερευνητικών μου δεδομένων και της στατιστικής ανάλυσης.

Τέλος, κάπου εδώ αξιοσημείωτο για μένα κρίνεται να αναφερθώ στον Αλέξανδρο και το Γιώργο, που με ενέπνευσαν με τη στάση τους, τις ανοιχτόμυαλες απόψεις τους και τον ασυμβίβαστο χαρακτήρα τους, να ασχοληθώ με θέματα της Λ.Ο.Α.Τ.Κ.Ι+ κοινότητας στις εργασίες μου τόσο σε προπτυχιακό όσο και μεταπτυχιακό επίπεδο.

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία έχει ως σκοπό να διερευνηθούν οι στάσεις των εκπαιδευτικών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης για την ανδρική και γυναικεία ομοφυλοφιλία. Πιο αναλυτικά, τα ερευνητικά ερωτήματα που τίθενται στην έρευνα είναι δύο: α) σε ποιο βαθμό εμφανίζουν οι Έλληνες εκπαιδευτικοί Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης ομοφοβικές στάσεις και β) εάν εμφανίζουν περισσότερες ομοφοβικές συμπεριφορές οι άντρες ή οι γυναίκες εκπαιδευτικοί Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Στην εισαγωγή της εργασίας, αρχικά, γίνεται λόγος για την εννοιολόγηση της ομοφοβίας, καθώς και για το ομοερωτικό βίωμα ιδωμένο από ανθρωπολογικό, ψυχολογικό και κοινωνιολογικό πρίσμα. Στην πορεία, παρουσιάζονται ορισμένες στάσεις εκπαιδευτικών βάσει ερευνητικών ευρημάτων πάνω σε ζητήματα ομόφυλων εκφράσεων σεξουαλικότητας, αλλά και ο ρόλος που διαδραματίζει τελικά το σχολείο στην κατανόηση και αποδοχή μιας «διαφορετικής» ερωτικής/σεξουαλικής πραγματικότητας που αφορά εκπαιδευτικούς και μαθητές. Ακολουθεί το ερευνητικό μέρος της εργασίας για τις ανάγκες του οποίου χορηγήθηκε η κλίμακα Herek (ATLG scale) μεταφρασμένη στα ελληνικά. Δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν 138 εκπαιδευτικοί Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης εκ των οποίων 50 ήταν άντρες και 68 γυναίκες, στην πλειονότητά τους 22 έως 32 ετών σε ποσοστό 68%. Τα σημαντικότερα ευρήματα, όπως προέκυψαν από τον υπολογισμό του μέσου όρου των απαντήσεων των εκπαιδευτικών στην υποκλίμακα 1 και 2 του ερωτηματολογίου, από τη σύγκριση του μέσου όρου των απαντήσεων των εκπαιδευτικών μεταξύ των ανεξάρτητων δειγμάτων (άντρες - γυναίκες) και από τον υπολογισμό των ενδοσυναφειών μεταξύ προτάσεων/ερωτήσεων του ερωτηματολογίου, είναι ότι οι εκπαιδευτικοί δεν παρουσιάζονται ομοφοβικώς προσανατολισμένοι στις στάσεις τους για τα ομοφυλόφιλα άτομα, ωστόσο παρατηρήθηκαν

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ
ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

ορισμένες διαφορές μεταξύ αντρών και γυναικών με τις γυναίκες να εμφανίζονται σχετικά πιο θετικά διακείμενες απέναντι στις περισσότερες διαστάσεις της ομοφυλοφιλίας. Τέλος, γίνονται προτάσεις για μελλοντικές έρευνες σχετικά με τη διερεύνηση των στάσεων διαφόρων κοινωνικών ομάδων απέναντι στο φαινόμενο της ομοφυλοφιλίας.

Λέξεις – κλειδιά: ομοφοβία, ομοφυλοφιλία, στάσεις εκπαιδευτικών, σχολικό περιβάλλον

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ
ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Abstract

The present dissertation aims to investigate Secondary school teachers' attitudes towards male and female homosexuality. More specifically, two main research questions have been set: a) to what extent Greek secondary school educators present homophobic attitudes and b) whether male or female Secondary school teachers hold homophobic behaviors at greater extent. In the beginning of the present assignment, a main conceptualization of homophobia takes place, along with the homosexual experience seen from an anthropological, psychological and sociological perspective. Subsequently, teacher attitudes on issues regarding homosexual expressions of sexuality are presented, based on research findings, along with the role school ultimately plays on the realization and acceptance of a “different” sexual reality relevant to both educators and pupils’ lives. Afterwards, the research part of the present work is described, for the purpose of which the Herek scale (ATLG scale) was translated in Greek and distributed to the participants. The sample of the research comprise 138 secondary school educators, 50 men and 68 women, most of whom are 22 to 32 years old at 68%. The most important findings, as derived from the calculation of the average of the teacher responses to the sub-scale 1 and 2 of the questionnaire, from the comparison of the average of teachers’ responses between the independent samples (men-women) and the calculation of the endosyphs between the sentences-questions of the questionnaire, indicate that educators do not present homophobic attitudes, however some differences between women and men pointed out, with women holding more positive stances towards the most aspects of homosexuality. Finally, proposals for future research regarding the investigation of the attitudes different social groups hold towards

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ
ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ
homosexuality are offered.

Key words: homophobia, homosexuality, teacher attitudes, school environment.

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ
ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Περιεχόμενα

Ευχαριστίες.....	2
Περίληψη.....	3
Abstract.....	5
Εισαγωγή.....	9
Το ομοφοβικό αίσθημα.....	10
Προκαταλήψεις και στερεότυπα: η βάση της ομοφοβικής συμπεριφοράς.....	10
Αίτια, παράγοντες και επιπτώσεις της ομοφοβίας στην γκέι κοινότητα.....	13
Ομοφυλοφιλία: «Όνειρο με μονόκερους ή πάλη με θηρία;».....	15
Φεμινιστικές θεωρήσεις γύρω από την αναλυτική κατηγορία του φύλου στη διαμόρφωση της οποίας συνετέλεσαν ανθρωπολογικές, κοινωνιολογικές και ιστορικές παράμετροι.....	15
Μελέτες, απόψεις και βιώματα Ελλήνων του 21 ^{ου} αιώνα σχετικά με τον ομοερωτισμό.....	22
Στάσεις εκπαιδευτικών απέναντι σε ζητήματα ομόφυλων εκφράσεων σεξουαλικότητας και ο ρόλος του σχολείου.....	37
Η παρούσα μελέτη.....	43
Μέθοδος.....	45
Συμμετέχοντες.....	45
Μέσα Συλλογής Δεδομένων.....	46
Διαδικασία Συλλογής Δεδομένων.....	47

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ
ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Αποτελέσματα.....	48
Συζήτηση.....	67
Βιβλιογραφία.....	72
Παράρτημα.....	82
Επίλογος.....	92

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Απόψεις των εκπαιδευτικών σε ζητήματα ομόφυλων εκφράσεων σεξουαλικότητας
στο σχολικό περιβάλλον

Στην εισαγωγή της εργασίας, θα μας απασχολήσουν θέματα που άπτονται της ομόφυλης σεξουαλικής ταυτότητας, ξεκινώντας από τη σημασιολογία της ομοφοβίας αναφορικά με το ψυχολογικό της υπόβαθρο, τις αιτίες και της συνέπειες της στα γκέι άτομα και προχωρώντας σε ζητήματα ομόφυλων εκφράσεων σεξουαλικότητας υπό το πρίσμα φεμινιστικών θεωρήσεων και κοινωνιολογικών ερευνών με επίκεντρο τους ανδρισμούς και την έννοια του φύλου, αλλά και σύγχρονων μελετών, βιωμάτων και αντιλήψεων Ελλήνων πάνω στο ζήτημα του ομοερωτικού αισθήματος.

Πιο αναλυτικά, θα εξεταστούν οι τρόποι με τους οποίους οι έμφυλες σχέσεις, οι κοινωνικοί ρόλοι των φύλων και οι κυρίαρχοι Λόγοι που επιβάλλουν τη δυτική διμορφική εικόνα του σώματος νοηματοδοτούν την ομοφυλοφιλία και ορίζουν τη σχετική σωματική επιτελεσματικότητα. Όπως, άλλωστε λέει και η Αμερικανίδα μετα-στρουκτουραλίστρια φιλόσοφος J. Butler: «Φύλο δεν είναι κάτι που κάποιος είναι, αλλά κάτι που κάνει. Δεν πρόκειται για είναι, αλλά για πράττειν.»

Ολοκληρώνοντας το εισαγωγικό τμήμα της εργασίας θα γίνει λόγος για ορισμένες στάσεις εκπαιδευτικών πάνω στο ζήτημα της ομοφυλοφιλίας βάσει ερευνητικών ευρημάτων, αλλά και για το ρόλο που διαδραματίζει το σχολείο στην Ελλάδα και κάποιες χώρες του εξωτερικού στην κατανόηση και αποδοχή μιας «διαφορετικής»

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ
ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ
ερωτικής/σεξουαλικής πραγματικότητας, που αφορά, ωστόσο, τόσο τους εκπαιδευτικούς
όσο και τους μαθητές.

Το Ομοφοβικό Αίσθημα

Προκαταλήψεις και στερεότυπα: η βάση της ομοφοβικής συμπεριφοράς.

Προτού εντρυφήσουμε στα ζητήματα των ομόφυλων εκφράσεων σεξουαλικότητας και του πολυδιάστατου - από ανθρωπολογικής, ψυχολογικής και κοινωνιολογικής σκοπιάς - χαρακτήρα του ομοερωτισμού, σκόπιμο από πλευράς της γραφούσης στο σημείο αυτό κρίνεται να γίνει μια διεξοδική ανάλυση των στάσεων, των αξιών και των προκαταλήψεων που σχηματίζουν οι άνθρωποι στην προσπάθειά τους να ερμηνεύσουν και να κατηγοριοποιήσουν ανθρώπους, καταστάσεις και κοινωνικά φαινόμενα. Οι προκαταλήψεις και τα στερεότυπα συνιστούν επί της ουσίας τα θεμέλια της καλλιέργειας του ομοφοβικού αισθήματος και κατόπιν της εκδήλωσης ομοφοβικών συμπεριφορών.

Η έννοια των σχημάτων με τα οποία ερμηνεύουμε καταστάσεις και συμπεριφορές είναι λίγο σύνθετη, καθώς το σχήμα αποτελεί έναν πολυδιάστατο ορισμό που εμπλέκει σκέψεις, πεποιθήσεις και στάσεις που μας επιτρέπουν να αξιολογούμε και να βγάζουμε συμπεράσματα για τη συμπεριφορά ενός ατόμου, για ένα μέρος, ένα συμβάν ή μια κατάσταση με βάση ορισμένες πληροφορίες που διαθέτουμε για τα ανωτέρω.

Κατ' αρχάς, ως στάση, όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, νοείται μια γενικά σταθερή οργάνωση συναισθημάτων, τάσεων και συμπεριφοράς και μια θετική ή αρνητική αξιολόγηση απέναντι σε κοινωνικά συμβάντα, αντικείμενα, ομάδες και σύμβολα. Σύμφωνα με το μονοδιάστατο μοντέλο του Thurstone δομικό στοιχείο της στάσης αποτελεί το

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

συναίσθημα ή η αξιολόγηση σε σχέση με ένα αντικείμενο, σύμφωνα με το δυσδιάστατο μοντέλο ως εξέλιξη της θεωρίας του Allport η στάση συνίσταται από μια νοητική ετοιμότητα για ενεργοποίηση που οδηγεί στη διατύπωση αξιολογικών αποκρίσεων, ενώ σύμφωνα με τους Rosenberg και Hovland (1960), Krech, Cruchfield και Ballachey (1962), Himmelfarb και Eagly (1974) στο τριαδικό μοντέλο συναντά κανείς τη στάση ως συνισταμένη γνωστικών, συναισθηματικών και συμπεριφορικών στοιχείων (Hogg & Vaughan, 2010). Ωστόσο, βάσει μιας κριτικής θεώρησης του τρισδιάστατου μοντέλου της στάσης σύμφωνα με τους Hewstone και τους συνεργάτες του και τον Oskamp (όπως υποστηρίζεται από τη Γκαρή, 18 Οκτωβρίου 2016) παρουσιάζεται μεγαλύτερη συσχέτιση μεταξύ της στάσης και των συναισθηματικών και γνωστικών στοιχείων, ενώ μικρότερη ή και καμία συσχέτιση μεταξύ της στάσης και της συμπεριφοράς. Μάλιστα, σύμφωνα με τους Fishbein και Ajzen (όπως υποστηρίζεται από τη Γκαρή, 18 Οκτωβρίου 2016) συσχέτιση παρουσιάζεται κυρίως μόνο μεταξύ της στάσης και των συναισθηματικών στοιχείων.

Από την άλλη πλευρά, οι αξίες συνιστούν έννοιες ανώτερες που λειτουργούν ως άξονας πάνω στον οποίο δομούνται οι στάσεις. Σύμφωνα με τον Rokeach (όπως αναφέρεται από τους Hogg & Vaughan, 2010) οι αξίες ενδείκνυται να εξετάζονται όχι υπό το πρίσμα των ενδιαφερόντων ή των δραστηριοτήτων των ανθρώπων, αλλά υπό το πρίσμα των προτιμώμενων στόχων, γι' αυτό ο ίδιος έκανε τη διάκριση μεταξύ των τερματικών (ισότητα και ελευθερία) και των συντελεστικών αξιών (ειλικρίνεια και φιλοδοξία). Επίσης, σύμφωνα με τον Feather (όπως αναφέρεται από τους Hogg & Vaughan, 2010) οι αξίες συνιστούν γενικότερες πεποιθήσεις σχετικά με επιθυμητούς στόχους και επιθυμητές συμπεριφορές, ενώ λειτουργούν συχνά και ως αξιολογικοί άξονες/ πρότυπα συμπεριφορές. Όπως γίνεται

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

αντιληπτό, λοιπόν, οι αξίες παρόλο που εμπεριέχουν, όπως και οι στάσεις τον παράγοντα του συναισθήματος, χαρακτηρίζονται από τη χροιά του «πρέπει», διαθέτουν κανονιστικό χαρακτήρα, καθώς επιτάσσουν τι είναι σωστό ή λάθος, ηθικό ή ανήθικο σε θέματα κοινωνικής συμπεριφοράς. Έτσι, λοιπόν, για το άτομο η παραβίαση του αξιολογικού του συστήματος είναι βαρύνουσα σημασίας σε σχέση με την παραβίαση μιας στάσης του, διότι οι αξίες αντιπροσωπεύουν τον κοινωνικό μας εαυτό ενώ παραβίαση μιας στάσης μας έχει να κάνει περισσότερο με ανυπακοή προς τον ίδιο μας τον εαυτό (Hogg & Vaughan, 2010).

Ως προκατάληψη, δηλαδή εκ των προτέρων κρίση, χαρακτηρίζεται μια στάση η οποία δεν είναι ευνοϊκή και έχει στόχο μια συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα και τα μέλη αυτής, όπως τα ομοφυλόφιλα άτομα. Σύμφωνα με τον Allport (όπως αναφέρεται από τους Hogg & Vaughan, 2010) η προκατάληψη αποτελείται από τρεις διαστάσεις, τη γνωστική που αφορά τις πεποιθήσεις γύρω από αυτήν, τη συναισθηματική που έχει να κάνει με τα αρνητικά συναισθήματα από τα οποία συνοδεύεται για μια συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα και τη συμπεριφορική που σχετίζεται με τις προθέσεις για συγκεκριμένες πράξεις προς αυτή την κοινωνική ομάδα – στόχο.

Κεντρικούς άξονες της προκατάληψης και των διακρίσεων αποτελούν η κατηγοριοποίηση και η στερεοτυποποίηση. Σύμφωνα με τον Lippman (όπως αναφέρεται από τους Hogg & Vaughan, 2010) τα στερεότυπα παρέχουν τη βάση για τη δημιουργία ορισμένων απλοποιημένων νοητικών σχημάτων που χρησιμοποιούνται προκειμένου οι άνθρωποι να ερμηνεύουν την διαπολιτισμική και κοινωνική ποικιλομορφία. Εκτός, όμως, απ' αυτό τα στερεότυπα χρησιμοποιούνται από τους ανθρώπους προκειμένου αυτοί να διευκρινίσουν τα όρια των κοινωνικών τους ρόλων και των διαφορών στην κλίμακα της

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

ισχύος τους, καθώς επίσης και για να προβάλλουν το δικό τους status quo μειώνοντας ουσιαστικά τους ανθρώπους που διαφέρουν κοινωνικά ή πολιτισμικά, μέρος της οποίας κοινωνικής διαφορετικότητας συνιστά κι ο σεξουαλικός προσανατολισμός,

Αίτια, παράγοντες και επιπτώσεις της ομοφοβίας στην γκέι κοινότητα. Αν και το 1973 θεωρείται έτος ορόσημο στην ιστορία της ομοφυλόφιλης έκφρασης, διότι η Αμερικανική Ψυχολογική Εταιρία αφαίρεσε την ομοφυλοφιλία από τον κατάλογο των ψυχοπαθολογικών καταστάσεων, εντούτοις παρατηρούνται και καταγράφονται μέχρι σήμερα διάφορες ανεπίτρεπτες ομοφοβικές συμπεριφορές που είτε εκφράζονται μέσω λεκτικών και ψυχολογικών επιθέσεων, είτε ακόμη και μέσω χρήσης σωματικής βίας (Meyer, 2009. Tate & Longo, 2004).

Η ομοφοβία συνιστά μια μορφή κοινωνικού ρατσισμού που στηρίζεται σε συγκεκριμένες προκαταλήψεις και στερεοτυπικά σχήματα και έχει στόχο μια συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα, τα ομοφυλόφιλα άτομα. Το άτομο που διακατέχεται από ομοφοβία συνήθως νιώθει αποστροφή, απέχθεια και συναφή αρνητικά συναισθήματα για ένα άλλο άτομο για το οποίο γνωρίζει εκ των προτέρων ότι έχει ομόφυλο σεξουαλικό προσανατολισμό. Στη βιβλιογραφία συναντώνται, ακόμη, οι όροι «ομοσεξοφοβία», «ομοσεξισμός», «ομοερωτοφοβία» και «ομοαρνητισμός», αλλά εν τέλει επικράτησε η «ομοφοβία» ως ο πλέον καταλληλότερος ορισμός που παρουσιάζει εναργέστατα το βασικό συναίσθημα έναντι στα ομοφυλόφιλα άτομα (Richmond & McKenna, 1998). Η λέξη ομοφοβία ετυμολογείται από τα δυο συνθετικά της μέρη «όμοιος» και «φοβία» και αποτελεί αντιδάνειο από την αγγλική λέξη «Homophobia». Η ομοφοβία άρχεται από την άγνοια συνήθως για τη φύση της σεξουαλικότητας των Λ.Ο.Α.Τ.Κ.Ι+ ατόμων (Λεσβίες,

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Ομοφυλόφιλοι, Αμφιφυλόφιλοι, Τρανς, Κουίρ, Ίντερσεξ και λοιποί) και τη δαιμονοποίηση της διαφορετικότητάς τους, ενώ εξελίσσεται ως διάκριση και στιγματισμό απέναντι στα εν λόγω άτομα. Βέβαια, σκόπιμο στο σημείο αυτό κρίνεται να αναφερθεί ότι στο στόχαστρο της ομοφοβίας, συνήθως, τίθενται ομοφυλόφιλες γυναίκες και ομοφυλόφιλοι άντρες, διότι για λόγους ορολογικής ορθοδοξίας γίνεται λόγος και για τρανσφοβία, αλλά και για άλλα είδη φοβίας έναντι σε συγκεκριμένες ομάδες της Λ.Ο.Α.Τ.Κ.Ι+ κοινότητας. Στόχος του ομοφοβικού ανθρώπου είναι να διαφοροποιήσει τη θέση του απέναντι στα ομοφυλόφιλα άτομα για να προβάλλει τη δική του ανωτερότητα έναντι στη σεξουαλική κατωτερότητα των ομοφυλόφιλων ατόμων, διότι τα θεωρεί ηθικά και κοινωνικά υποδεέστερα από τον ίδιο (Tate & Longo, 2004). Τελικά, τα ομοφοβικά άτομα, ακριβώς επειδή σύμφωνα με τον Παπαδόπουλο (1994: 405) διακατέχονται από αυτό τον «παράλογο φόβο για την ομοφυλοφιλία» και από έναν κοινωνικό παρωπιδισμό, τείνουν να πιστεύουν αδιάλλακτα πολλές φορές ότι η ετεροφυλοφιλία συνιστά το μοναδικό ορθόδοξο, αποδεκτό και νόμιμο τρόπο ερωτικής έκφρασης και δημιουργίας σχέσεων.

Σύμφωνα με την ILGA Europe όπως αναφέρεται από το Θεοφιλόπουλο και τη Σπίνου (2014&2015: 55) η ομοφοβία ορίζεται ως «ο φόβος, ο παράλογος θυμός, η δυσανεξία ή/και το μίσος προς την ομοφιλοφιλία». Η ομοφοβία παρουσιάζει δυο όψεις. Μπορεί να γίνει αντιληπτή ως «εσωτερικευμένη ομοφοβία», κατάσταση σύμφωνα με την οποία τα ίδια τα ομοφυλόφιλα άτομα δυσκολεύονται να φυσιολογικοποιήσουν τη δική τους σεξουαλική ταυτότητα και το δικό τους σεξουαλικό προσανατολισμό, ενστερνιζόμενοι τις ετεροκανονικές νόρμες. Επιπλέον, η ομοφοβία εμφανίζεται και ως «θεσμιοποιημένη ομοφοβία», σύμφωνα με την οποία το πολιτικό γίνεσθαι υπό τη μορφή των κυβερνήσεων

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

και των νόμων ασκεί έλεγχο στα ομοφυλόφιλα άτομα μέσω ρητορικής μίσους και σειράς περιοριστικών πρακτικών στον τρόπο εκδήλωσης του ομοερωτισμού. Κάπου εδώ σκόπιμο κρίνεται να γίνει μια απόπειρα διαφοροποίησης της ομοφοβίας από μία άλλη συγγενική έννοια, τον ετεροσεξισμό. Σύμφωνα με τον Herek (όπως αναφέρεται από τον Ben-Ari, 2001) ο ετεροσεξισμός συνιστά ένα ιδεολογικό σύστημα που στιγματίζει, ψέγει και υποσκάπτει κάθε μη ετεροκανονικό σχήμα σχέσης, συμπεριφοράς, ταυτότητας ή κοινότητας. Πρόκειται για την έκδηλη ή λανθάνουσα πεποίθηση ότι η ετεροφυλοφιλία είναι η ανώτερη σεξουαλική ταυτότητα από ηθικής, κοινωνικής, θρησκευτικής σκοπιάς.

Τα κυριότερα αίτια της ομοφοβίας εντοπίζονται στην ελλιπή μόρφωση και παιδεία, τις αντιλήψεις και τις στάσεις κάθε ατόμου, τις θρησκευτικές και πολιτικές ιδεολογίες, την αδυναμία διαχείρισης της αποκάλυψης ενός γκέι ατόμου και ως οροθετικού και παγιωμένες αντιλήψεις για το ρόλο του κοινωνικού φύλου και τις έμφυλες σχέσεις (Ben-Ari, 1998. Kite, 1992. Herek, 1999). Η εκδήλωση κάθε ομοφοβικής συμπεριφοράς μπορεί να αποβεί καταστροφική για τα ομοφυλόφιλα άτομα από τη στιγμή που παρακωλύει την κοινωνική τους ένταξη, θέτει σε κίνδυνο την ψυχική τους υγεία και ανθεκτικότητα, τους καταδικάζει πολλές φορές να ζουν μια κρυφή ζωή, ενώ δεν είναι απίθανο να τους οδηγήσει και σε αυτοτραυματιστικές ή και αυτοκτονικές ενέργειες (Ben-Ari, 2001). Η ομοφοβία επηρεάζει αρνητικά τη ζωή των γκέι ατόμων σε επίπεδο ψυχικής και σωματικής υγείας, κοινωνικής ευμάρειας και ατομικής προόδου.

Ομοφυλοφιλία: «Όνειρο με Μονόκερους ή Πάλη με Θηρία;»

Φεμινιστικές θεωρήσεις γύρω από την αναλυτική κατηγορία του φύλου στη διαμόρφωση της οποίας συνετέλεσαν ανθρωπολογικές, κοινωνιολογικές και ιστορικές

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ
ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

παράμετροι. Η προσέγγιση του ζητήματος του ομοερωτισμού θα συντελεστεί σε τέσσερα επίπεδα: τη μελέτη των κυρίαρχων αντιλήψεων και των κοινωνικών νορμών που τον οριοθετούν ως σεξουαλική ταυτότητα, ορισμένα βιώματα και εμπειρίες των ομοφυλόφιλων, τις προβλέψεις του νομικού πλαισίου στο οποίο εντάσσεται και τέλος τις ανάγκες και τις προοπτικές για αναγνώριση και κατοχύρωση των δικαιωμάτων αυτών των ανθρώπων μέσα από την κινητοποίηση τους γι' αυτό το σκοπό.

Άνδρες - γυναίκες, κυνηγοί - θηράματα, πολιτισμός - φύση, «κουβαλητές» - νοικοκυρές και πιο σύγχρονα εργοδότες - εργαζόμενες και λοιπά. Αυτά και άλλα πολλά δίπολα (συμπληρωματικά κατά την άποψη αντρών ανθρωπολόγων) απασχόλησαν τις πρώτες γυναίκες που θέλησαν να ερευνήσουν εκτενέστερα τι συνέβαινε στη σχέση των δύο φύλων.

Ξεκινώντας αναδρομικά, λοιπόν, θα λέγαμε ότι τη δεκαετία του '90 επιδιώχθηκε επαναφορά του μεταμοντέρνου και μεταστρουκτουραλιστικού φεμινισμού στην θέαση του βιολογικού φύλου μέσα από το φακό μιας κοινωνικοπολιτικής και πολιτισμικής σκοπιάς. Έγινε προσπάθεια αποδόμησης κλασικών ιεραρχικών δίπολων όπως «άντρας- γυναίκα», «ανδρισμός - θηλυκότητα» μέσα από ριζοσπαστικές αναλύσεις του φύλου. Σ' αυτή τη βάση διατυπώθηκαν τα εξής: πρώτον, το βιολογικό φύλο αποτελεί ρηματική απόρροια του κοινωνικού και όχι φυσική προϋπόθεσή του, δεύτερον, το κοινωνικό φύλο δεν πρέπει να δεσμεύεται από το βιολογικό και τις κοινωνικοπολιτισμικές και πολιτικές ερμηνείες των βιολογικών σωμάτων, τρίτον, οι πολιτικές κατηγορίες «γυναίκα» και «άντρας» δεν είναι άλλες από τις εκ των υστέρων πολιτικές ερμηνείες πάνω σε αδρανή βιολογικά σώματα, σχήμα που παραπέμπει στην αιτιοκρατική διάζευξη βιολογικό - κοινωνικό φύλο (Butler, 1993). Όσον αφορά, δε, τη θεωρία της παραστασιακής επιτελεστικότητας που η ίδια η

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ
ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Butler διατύπωσε, το φύλο (που είναι ρευστό) εγγράφεται ενεργητικά στο σώμα μέσα από σεξουαλικές συμπεριφορές, επιλογές, στάσεις, ηδονικά καλέσματα και λοιπά. Επομένως, δόθηκε αξία στα υποκείμενα των δύο φύλων και επιδιώχθηκε μια αντιουσιακρατική προσέγγιση της διάκρισης «βιολογικό / κοινωνικό φύλο», η οποία αποκτά μια ενεργητικότητα εκφρασμένη μέσα από τη διαρκή διάπλαση του κοινωνικού φύλου που με τη σειρά του νοηματοδοτεί τη σχέση του με το βιολογικό, το οποίο αξιακά έπεται του κοινωνικού.

Έτσι, εφόσον διακρίνεται η επίδραση κοινωνικά διαμορφωμένων έμφυλων διαφορών πάνω στο βιολογικό φύλο, καταργείται η ισχύς του επιχειρήματος της διάκρισης ανάμεσα στο βιολογικό και το κοινωνικό φύλο. Οι πορείες που χαράσσονται από την αφετηρία της θεωρίας της παραστασιακής επιτελεστικότητας είναι δύο: η μία (κονστρουκτιβιστικά διατυπωμένη) κατευθύνεται προς τις διαδικασίες και τις τεχνικές μύησης εκείνες που διαπλάθουν το βιολογικό φύλο και η άλλη στρέφεται στην αποσύνθεση της διαφοράς ορμώμενη από φαινόμενα διάσχισης φύλου, διεμφυλικότητας, ετεροφυλενδυσίας και άλλα. Επίσης, το γεγονός (βάσει των ερευνών του Connell) ότι η κοινωνία λαμβάνει ως αυτονόητη παράμετρο της σεξουαλικής έκφρασης την ετεροσεξουαλικότητα υποστηρίζεται από πληθώρα επιστημονικών μελετών που ερευνούν το γονίδιο της ομοφυλοφιλίας στη στιγμή που δεν ασχολείται καμία με αυτό της ετεροφυλοφιλίας. Η «πλαστικότητα» του φύλου, επιπλέον, διακρίνεται και μέσα από τις χειρουργικές επεμβάσεις αλλαγής φύλου καθώς το βιολογικό φύλο μετατρέπεται εύκολα σε κοινωνικό.

Δεν θα έπρεπε να παραλειφθεί κάπου εδώ ότι εφόσον οι διάφορες εννοιολογήσεις του φύλου ποικίλλουν (βλ. ο ανδρισμός σε κάποιες περιοχές έχει συσχετιστεί με την

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

προβολή σωματικής δύναμης και την επιθετικότητα και αλλού με την σύναψη διακρατικών σχέσεων και την επιδίωξη επικράτησης ειρήνης) θα έπρεπε να μιλάμε για «κοινωνικά φύλα». Το κρίσιμο ερώτημα, ωστόσο, εφόσον το κοινωνικό φύλο αποδεικνύεται ότι είναι ένα συνεχές γίνεσθαι, είναι το εξής: «προς ποια κατεύθυνση μπορεί να τροποποιηθεί το φύλο;» (Connell, 2006).

Οι θεωρήσεις όμως αυτές γνώρισαν απήχηση χάρη στις προσπάθειες του γαλλικού υλιστικού φεμινισμού, ο οποίος πήρε την πρωτοβουλία να τερματίσει τη διάκριση μεταξύ του βιολογικό και του κοινωνικού φύλου για να μετατραπεί το φύλο σε μια κοινωνικοπολιτική κατηγορία. Ως τότε επικρατούσε η αντίληψη ότι το βιολογικό φύλο προηγείται του κοινωνικού και καθορίζει την εξέλιξη του δευτέρου. Γι' αυτό λοιπόν προτάθηκε να εξεταστεί η θεώρηση της επικράτησης του κοινωνικού πάνω στο βιολογικό φύλο.

Πιο αναλυτικά, το διάστημα 1980-1987 ορίζει νέες αναζητήσεις για το «κοινωνικό φύλο», με βασικά νεωτεριστικά χαρακτηριστικά το πολιτικό, πολιτισμικό και έμφυλο περιεχόμενο του, τις πολιτικές των φύλων και τις ανταγωνιστικές ταυτότητες των γυναικών. Η τελευταία παράμετρος της διαμόρφωσης του κοινωνικού φύλου εξηγείται κυρίως μέσα από τις εργασιακές σχέσεις στις επιχειρήσεις και τη στάση των γυναικών απέναντι στην εντατικοποίηση της εργασίας που προστάζουν οι ανάγκες για αύξηση της παραγωγής.

Σ' αυτά τα πλαίσια, λοιπόν, παρόλο που είχε συμφωνηθεί να αποτελεί σχεσιακή κατηγορία το φύλο, εντούτοις, οι γυναίκες σπάνια συμπεριέλαβαν τους άντρες στις ανθρωπολογικές τους μελέτες. Ταυτόχρονα, όμως και οι άνδρες ανθρωπολόγοι με τη σειρά τους ξεκίνησαν έναν ομόφυλο διάλογο που δε λάμβανε υπόψη τις γυναικείες ανησυχίες. Γι' αυτό, λοιπόν, ο κοινωνικός κόσμος παρουσιαζόταν διχασμένος και η θεωρία για τη

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ
ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

σχεσιακή συγκρότηση του φύλου δεν εξελισσόταν. Η εννοιολόγηση του «κοινωνικού φύλου» εισήγαγε επίσημα τη φεμινιστική προβληματική, αλλά δημιούργησε και ασάφειες στη σχέση μεταξύ φεμινισμού και ανθρωπολογίας.

Η αντιμετώπιση στις ανθρωπολογικές μελέτες της γυναίκας αποκλειστικά ως δρώντος υποκειμένου δεν επέλυε το ζήτημα των ασυμφωνιών μεταξύ ανθρωπολογίας - φεμινισμού. Γι' αυτό το λόγο εφαρμόστηκε μια στρατηγική αναστοχασμού που απέβλεπε στο να διαχωριστεί η ανθρωπολογική επιστήμη από τη φεμινιστική οπτική.

Κυριαρχούσα κονστρουκτιβιστική αντίληψη αναδεικνύεται αυτή των Yanagisako και Collier σχετικά με την απόρριψη της διάκρισης «βιολογικό / κοινωνικό φύλο» και την αναζήτηση των συμβολικών και κοινωνικών διαδικασιών μέσα στις οποίες διαμορφώνονται αμφότερα. Πάνω σ' αυτή τη θεωρητική βάση ξεκινά μια διαδικασία αποδόμησης των εννοιών: σεξουαλικότητα, συναίσθημα, σώμα. Πώς όμως έφτασαν οι μελέτες της ανθρωπολογίας στην ανάγκη για αποδόμηση τω εν λόγω όρων;

Με εναρκτήριο το ερώτημα αν η γυναικεία υποτέλεια είναι οικουμενική και ιστορική υπόθεση, ξεκίνησαν στις αρχές του '70 οι πρώτες ανθρωπολογικές έρευνες από γυναίκες (Gough, 1971. Hoffer, 1972. Sanday, 1973. Schlegel, 1972. Wolf, 1972). Όσον αφορά την οικουμενικότητα: «σε κάθε γνωστή κοινωνία οι γυναίκες είναι υποτελείς στους άντρες» (Rosaldo, 1974. Ortner, 1974: 80). Προκειμένου οι γυναίκες ανθρωπολόγοι να εξηγήσουν την άποψή τους για την οικουμενικότητα, αφορμώνται από τη δομο-λειτουργιστική διάκριση του Weber ανάμεσα στη δημόσια και την οικιακή σφαίρα. Έρευνες, επίσης, που έγιναν έδειξαν ότι η ιστορικότητα της υποτέλειας εξαρτάται από την πρόσβαση στους παραγωγικούς πόρους, από τις συνθήκες της εργασίας και από τη διανομή των προϊόντων της εργασίας. Αργότερα, και σύμφωνα με τις μαρξίστριες ανθρωπολόγους,

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

το αντιθετικό ζεύγος «δημόσιο - οικιακό» δεν μπορεί πλέον να περιγράψει την

οικουμενικότητα της κοινωνικής πραγματικότητας (λόγω της ύπαρξης κάποιων μητριαρχικών κοινοτήτων) οπότε και θεωρείται απλώς μια πολιτισμική πρόταση.

Σύμφωνα πάντα με τις γυναίκες ανθρωπολόγους, αυτές που αρνούνται την οικουμενικότητα του ζητήματος, η γυναικεία υποτέλεια θεωρείται ιστορικό φαινόμενο, που έχει σχέση με τη συγκρότηση των ταξικών κοινωνιών και με τις μεταβολές που προκάλεσαν στις εξω-δυτικές κοινωνίες η αποικιοκρατία, η μετά-αποικιοκρατία και η ένταξη στο παγκόσμιο σύστημα, ενώ η θέση των γυναικών παρουσιάζεται ως συνάρτηση της δυνατότητάς τους να ελέγχουν, πρώτον, την πρόσβαση στους παραγωγικούς πόρους, δεύτερον, τις συνθήκες της εργασίας τους και τρίτον, τη διανομή των προϊόντων της εργασίας τους (Brown, 1975. Friedl, 1975. Gough, 1975. Schlegel, 1972. Leacock, 1975).

Έπειτα από θεωρητικά αδιέξοδα στην προβληματική της ανθρωπολογίας των γυναικών, συμφωνήθηκε ότι το επίκεντρο της ανθρωπολογικής έρευνας πρέπει να μετατοπιστεί προς την αναζήτηση του πώς οι ίδιες οι διαφορές μεταξύ ανδρών και γυναικών δημιουργούνται από τις κατά φύλα σχέσεις. Έτσι, οι προβληματισμοί που δημιουργήθηκαν συνετέλεσαν στην γέννηση του «κοινωνικού φύλου» ως βασικής αναλυτικής κατηγορίας για τη φεμινιστική ανθρωπολογία. Το «κοινωνικό φύλο» όρισε το τέλος της ανθρωπολογίας των γυναικών και το ξεκίνημα της ανθρωπολογίας των φύλων. Το φύλο, ως πολιτισμική κατασκευή, αποτέλεσε μια κατηγορία συμβολικής ταξινόμησης που διαφοροποιεί το αρσενικό από το θηλυκό. Η εν λόγω θεώρηση δημιούργησε δυο θεωρητικά στρατόπεδα (θα λέγαμε), τις ευρέως νοούμενες συμβολικές προσεγγίσεις που αντιμετωπίζουν το φύλο ως πολιτισμική και κοινωνική κατασκευή και τις μαρξιστικές που το προβάλλουν ως κοινωνική σχέση αναδυόμενη από το σύστημα συγγένειας καθώς και τις σχέσεις εργασίας,

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

ιδιοκτησίας, κληρονομιάς. Οι τελευταίες συνοψίζονται στα εξής: το φύλο αποτελεί μια συμβολική κοινωνική κατασκευή, δηλαδή μια συμβολική ταξινόμηση, η οποία διαφοροποιεί το αρσενικό από το θηλυκό και οριοθετεί τόσο τις μεταξύ τους σχέσεις όσο και τις σχέσεις τους σε κοινωνικό επίπεδο (Stathern, 1976. Ortner & Whitehead, 1981).

Το ταξίδι της προσπάθειας εννοιολόγησης της αναλυτικής κατηγορίας του φύλου είναι αδιαμφισβήτητα μεγάλο. Μέχρι, ωστόσο, να δοθεί το κοινωνικό αυτό περιεχόμενο στην έννοια του φύλου, ήδη από τη δεκαετία του '60 είχαν υπεισέλθει ποικίλες εκδοχές φεμινιστικών θεωρήσεων στην εννοιολόγησή του. Συγκεκριμένα, το φύλο νοείται ως πολυπαραγοντικό φαινόμενο στο οποίο υπεισέρχονταν θεωρητικές δομές προσωπικότητας, σώματος και σεξουαλικότητας οι προβληματισμοί των οποίων εκτείνονταν μέχρι την εκπαίδευση, την εργασία, τον ιμπεριαλισμό, τη νέα αποικιοκρατία, την παγκόσμια οικονομία και την ειρήνη. Όταν προτάθηκε η διάκριση του βιολογικού από το κοινωνικό φύλου, τέθηκε η βάση για διαχωρισμό στα επαγγέλματα, τις ασχολίες, τα πάρεργα, τη στάση ζωής, την ηθική, τον τρόπο σκέψης και κάποιες επιμέρους χαρακτηριστικές δομές. Συγκεκριμένα, οι πρώτες ερμηνείες που δόθηκαν για τα δύο είδη φύλων είναι οι εξής: «ο όρος «βιολογικό φύλο» (sex) αναφέρεται στις βιολογικές διαφορές ανάμεσα στο αρσενικό και το θηλυκό, στην ορατή διαφορά των γεννητικών οργάνων τους και τη συνακόλουθη διαφορά των αναπαραγωγικών τους λειτουργιών. Το «κοινωνικό φύλο» (gender) αφορά τον πολιτισμό, αναφέρεται στην κοινωνική κατηγοριοποίηση σε «ανδρικό» και «γυναικείο» (Oakley, 1972). Με άλλα λόγια το βιολογικό φύλο είναι αυτό που καθορίζεται από τη φύση και σχετίζεται με την γενετήσια ταυτότητα του ατόμου, εν αντιθέσει με το κοινωνικό που σχετίζεται με το ότι οι ιδιότητες, οι λειτουργίες και οι ρόλοι που αποδίδονται στα δύο φύλα δεν είναι απόρροια κάποιας απόλυτης βιολογικής διαφοράς μεταξύ τους, αλλά αποτελούν

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ
ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

προϊόντα κοινωνικής κατασκευής και συνεπώς είναι δυνατόν να υπόκεινται σε αλλαγές. Ο χαρακτήρας της κοινωνικής κατασκευής που προσδίδεται στο κοινωνικό φύλο μάλιστα δικαιολογεί το διαχωρισμό των επαγγελματιών σε ανδρικά και γυναικεία καθώς και πολλά άλλα στερεότυπα γύρω από τα φύλα γι' αυτό και αποτέλεσε το κεντρικό ερευνητικό αντικείμενο των φεμινιστικών μελετών.

Μέχρι τη δεκαετία του 1960, λοιπόν, η επιστήμη της ανθρωπολογίας δημιουργημένη και εκπεφρασμένη από άντρες αδυνατούσε να προσλάβει τον άφωνο λόγο των γυναικών κυρίως λόγω της διαφορετικής κοσμοθεωρίας των δεύτερων. Μάλιστα, η κυριαρχούσα άποψη βάσει εθνογραφικών μελετών ήταν η εξής: «Οι άνδρες κατέχουν σε όλες τις κοινωνίες τις σημαντικές θέσεις, η θέση των γυναικών είναι παντού κατώτερη. Η ανδρική κυριαρχία αποτελεί «οικουμενικό φαινόμενο» (Radcliff-Brown, 1952. Meyer-Fortes, 1950. Evans-Pritchard, 1951. Levi-Strauss, 1959). Η απουσία, λοιπόν, της γυναικείας σφραγίδας από τις εθνογραφικές αναλύσεις, μέχρι να αποκτήσει η φωνή τους υπόσταση και πολιτικό περιεχόμενο σε συνδυασμό με τον ανδροκεντρισμό των εν λόγω μελετών αποτέλεσε πρόκληση για το γυναικείο φύλο που πυροδότησε τον αγώνα των φεμινιστικών διεκδικήσεων. Στόχος ήταν να μελετηθεί η κοινωνική θέση των γυναικών, καθώς και οι ρόλοι και οι δραστηριότητές τους.

Μελέτες, απόψεις και βιώματα Ελλήνων του 21^{ου} αιώνα σχετικά με τον ομοερωτισμό. Η φυσική μας μαθαίνει ότι τα ετερόνυμα έλκονται και τα ομόνυμα απωθούνται. Η θρησκεία αντιλαμβάνεται τον ορισμό του ζευγαριού ως αποτέλεσμα της ένωσης ενός άντρα και μιας γυναίκας με τα ιερά δεσμά του γάμου, ενώ θεσμικά κατοχυρωμένοι αλλά και άτυποι κοινωνικοί κώδικες αδυνατούν να αντιληφθούν την

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ
ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

ιδιότητα δυο ομοφυλόφιλων ανθρώπων ως συντρόφων που προσβλέπουν στη συμβίωση ή την υιοθεσία. Άνδρες, γυναίκες, ομοφυλόφιλοι, αμφιφυλόφιλοι ή τρανσέξουαλ σε οποιαδήποτε χώρα αυτού του κόσμου προσπαθούν να διεκδικήσουν τα δικαιώματά τους στον έρωτα και την αγάπη. Αυτό το αίτημα εντάσσεται στη σύγχρονη εποχή σε μια ουτοπική σφαίρα ή βρίσκει αληθινή ανταπόκριση και αν ναι σε ποιο βαθμό;

Λόγω της κοινωνικής πίεσης και του ψυχολογικού εκβιασμού που έχουν υποστεί άτομα με διαφορετικές σεξουαλικές επιλογές καθίσταται αδήριτη η ανάγκη για μια οργανωμένη και μεθοδική συζήτηση πάνω στο ζήτημα της ελεύθερης εκδήλωσης του ομοερωτικού πόθου. Το αίτημα αυτό για αναγνώριση σε θεσμικό και κοινωνικό επίπεδο των δικαιωμάτων της κοινότητας των Λ.Ο.Α.Τ.Κ.Ι+ ενισχύεται μεταξύ άλλων και λόγω έλλειψης ενός αξιοσέβαστου αριθμού εμπειριστατωμένων μελετών πάνω στις εμπειρίες, τα βιώματα και τις ανάγκες αυτών των ανθρώπων. Εκστρατείες και δράσεις φορέων προερχόμενων από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης και κοινωνικής δικτύωσης οδήγησαν στην καθιέρωση της 17^{ης} Μαΐου, ως Διεθνούς Ημέρας Κατά της Ομοφοβίας (Επαμεινώνδα, 2014).

Γίνεται λόγος για «σεξουαλικότητες» και «ανδρισμούς» στον πληθυντικό αριθμό, προκειμένου σε πρώτη φάση να παραπεμφθεί ο αναγνώστης σε ένα εύρος εκφράσεων σεξουαλικότητας, στη βάση του οποίου καμία σεξουαλική ταυτότητα δεν είναι ανώτερη από την άλλη και κατόπιν να κληθεί σε μια ανοικτού τύπου διαπραγμάτευση με το διαφορετικό. Επίσης, η χρήση του όρου «σεξουαλικότητες» γίνεται προκειμένου να ελαχιστοποιηθεί η κυριαρχία της αρρενωπής κανονικότητας και της ετεροφυλοφιλίας ως της «προνομίουχας μιας» σεξουαλικής έκφρασης μεταξύ των υπολοίπων (Επαμεινώνδα, 2014).

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Στα πλαίσια της τοποθέτησης του Foucault (1926-1984) πάνω στο θέμα της ανθρώπινης σεξουαλικότητας, για το οποίο μεταχειρίζεται τις σχετικιστικές έννοιες της αλήθειας και της γνώσης, ο αναγνώστης πληροφορείται ότι εφόσον η πραγματικότητα εκ των πραγμάτων αποτελεί κοινωνική σύλληψη, έτσι και οι σεξουαλικές ταυτότητες σε αυτή τη βάση λαμβάνονται υπόψη ως κοινωνικές κατασκευές (Foucault, 1979). Επίσης, στη διαμόρφωση της ανθρώπινης σεξουαλικότητας αλληλεπιδρούν βιολογικές, κοινωνικές, ψυχολογικές και περιστασιακές συνιστώσες που επιτάσσουν τη εξέταση του πολυμερούς και ρευστότατου χαρακτήρα της σεξουαλικότητας μέσα από ένα διεπιστημονικό πρίσμα (Harlow, 1958. Vance, 1989).

Έτσι, λοιπόν, στη διαμόρφωση της σεξουαλικότητας και σεξουαλική έκφρασης του ατόμου, στην οποία ενυπάρχει σε αρκετές περιπτώσεις ρευστότητα και συνεχής επαναδιαπραγμάτευση από πλευράς του ατόμου, αλληλεπιδρούν πέντε βασικοί παράγοντες: το βιολογικό φύλο, το κοινωνικό φύλο, ο σεξουαλικός προσανατολισμός, η ταυτότητα φύλου και η έκφραση φύλου (APA, 2015).

Στο βιολογικό φύλο, όπως προαναφέρθηκε, εμπίπτουν τα πρωτογενή χαρακτηριστικά όπως τα γονίδια, οι ορμόνες, τα χρωμοσώματα και τα εσωτερικά και εξωτερικά γεννητικά όργανα, με βάση τα οποία η ιατρική κοινότητα αποδίδει το φύλο ενός ατόμου κατά τη γέννηση (APA, 2015). Το κοινωνικό φύλο από την άλλη πλευρά σχετίζεται με τα συναισθήματα, τις στάσεις και τις συμπεριφορές που ένας δεδομένος πολιτισμός, εφαρμόζοντας κανονιστικές νόρμες, αξιολογεί τη συμβατότητα ή μη αυτών με το βιολογικό φύλο ενός ατόμου.

Ο σεξουαλικός προσανατολισμός αφορμάται από την επιθυμία και την ικανότητα

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

ενός ατόμου να αισθάνεται βαθιά σεξουαλική ή/και συναισθηματική έλξη προς άλλα άτομα (του ίδιου φύλου, άλλου φύλου ή πολλαπλών φύλων), όπως και την ικανότητα να δημιουργεί προσωπικές και σεξουαλικές σχέσεις με τα άτομα αυτά. Ένα άτομο μπορεί να έλκεται από άνδρες, από γυναίκες, και από τα δύο, ή από ανθρώπους που είναι ανδρόγυνα, genderqueer, ή έχουν άλλη ταυτότητα φύλου. Από αυτή την έλξη προκύπτει το άτομο, μεταξύ άλλων να αυτοπροσδιορίζεται, ως ετεροφυλόφιλο, ομοφυλόφιλο, λεσβία, αμφιφυλόφιλο, πανσεξουαλικό, queer, ή ασεξουαλικό (APA, 2015).

Η ταυτότητα φύλου σχετίζεται με το πόσο αντιλαμβάνεται το ίδιο το άτομο τον εαυτό του ως ανδροπρεπή ή θηλυπρεπή ή ως ένα εναλλακτικό φύλο (π.χ. μη-συμμορφώμενο με το φύλο, genderqueer, ουδέτερο φύλο). Ενδεχομένως να μην υφίσταται αντιστοιχία μεταξύ ταυτότητας φύλου και βιολογικού φύλου ή ακόμη και αντιστοιχία με τα πρωταρχικά ή δευτερεύοντα χαρακτηριστικά του φύλου ενός ατόμου. Δεδομένου ότι η ταυτότητα φύλου συνιστά μια εσωτερική αίσθηση του φύλου δεν είναι απαραίτητα ορατή σε άλλους. Ο όρος «επιβεβαιωμένη ταυτότητα φύλου» υπακούει στην ταυτότητα φύλου ενός ατόμου μετά τον αυτοπροσδιορισμό του ως τρανς/μη-συμμορφούμενου με το φύλο ή την κοινωνική ή / και ιατρική φυλομετάβαση (APA, 2015).

Σύμφωνα πάλι με την Αμερικανική Ψυχολογική Ένωση η έκφραση φύλου σχετίζεται με τους τρόπους, με τους οποίους ένα άτομο εκδηλώνει αρρενωπότητα, θηλυκότητα ή άλλες έμφυλες συμπεριφορές και χαρακτηριστικά στο κοινωνικό σύνολο, και συγκεκριμένα με το πώς εκφράζει σε άλλους το πώς το ίδιο βιώνει την ταυτότητα φύλου του. Στην έκφραση φύλου εμπίπτουν χαρακτηριστικά όπως το ντύσιμο, το χτένισμα ή η κινησιολογία ενός ατόμου και μάλιστα η έκφραση φύλου μπορεί να συμβαδίζει ή και όχι με την ταυτότητα

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ
ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ
φύλου.

Ο όρος «ομοφυλοφιλία» εγκοιλώνεται ένα σύνολο συμπεριφορών και φαινομένων που σχετίζονται με έναν σεξουαλικό προσανατολισμό προς το ίδιο ανατομικό φύλο. Παρόλο που οι ορισμοί του συγκεκριμένου όρου εστιάζουν κατά κύριο λόγο στις σεξουαλικές πράξεις και έλξεις μεταξύ ατόμων του ίδιου βιολογικού φύλου. Η ομοφυλοφιλία εκτός αυτού αφορά σχήματα ρομαντικής και συναισθηματικής δέσμευσης ατόμων του ίδιου φύλου, ταυτότητες και κοινότητες βασισμένες στις ομόφυλες επιθυμίες και σχέσεις, και την κοινή κουλτούρα που προάγεται από αυτές τις κοινότητες (APA, 2005).

Πολλοί μελετητές, ανθρωπολόγοι και ψυχολόγοι ήδη από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα αποπειράθηκαν να προσεγγίσουν το φαινόμενο του ομοερωτισμού προβαίνοντας στη διατύπωση διαφόρων θεωριών, άλλες λιγότερο κι άλλες περισσότερο προοδευτικές και ρηξικέλευθες από την εποχή τους.

Διαγράφεται μια πορεία σημασιοδότησης της ομοφυλοφιλίας από την περίοδο της παθολογικοποίησης αυτής μέχρι τη σύγχρονη εποχή κατά την οποία η ομοφυλοφιλία απενοχοποιείται, ενώ οι θεραπευτικές προσεγγίσεις θέτουν ως επίκεντρο την εναρμόνιση της με τα λοιπά ψυχοσεξουαλικά χαρακτηριστικά του ατόμου. Σε ό,τι αφορά, λοιπόν, αρχικά την περίοδο κατά την οποία η ομοφυλοφιλία ορίζεται περισσότερο ως σεξουαλική παρέκκλιση ο Bieber ισχυρίζεται ότι το ομοφυλόφιλο άτομο πιθανόν να συνδέεται με ένα παθολόγο οικογενειακό τύπο, όπου εμφανίζεται ένας απόμακρος συναισθηματικά πατέρας και μια στενά δεσμευτική, αυταρχική και υπερπροστατευτική μητέρα (Bieber, 1905). Ο Freud στις «Τρεις Πραγματείες για τη Θεωρία της Σεξουαλικότητας» αναπτύσσει τη θεωρία ότι όλοι οι άνθρωποι είναι εγγενώς αμφιφυλόφιλοι και στην πορεία της ζωής τους ως

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

αποτέλεσμα των πρώιμων εμπειριών τους με τους γονείς τους και τους σημαντικούς άλλους γίνονται είτε ετεροφυλόφιλοι είτε ομοφυλόφιλοι (Freud, 1905). Σαράντα χρόνια μετά ο Kinsey (1948) αλλάζει τη θεωρητική κατεύθυνση λέγοντας ότι στο «συνεχές» της σεξουαλικότητας του ατόμου στο ένα άκρο τοποθετείται η ετεροφυλοφιλία και στο άλλο η ομοφυλοφιλία. Η Αμερικάνικη Ψυχολογική Ένωση, στο μεγαλύτερο διάστημα του εικοστού αιώνα, θεωρούσε την ομοφυλοφιλία ως ένας είδος ψυχικής νόσου, ενώ αρκετοί ήταν εκείνοι που την κατέτασσαν στις σεξουαλικές διαστροφές. Πλέον, ως γνώμονας της κυκλοφορίας των ειδικών κατευθυντήριων γραμμών για τους ψυχολόγους, όσον αφορά την παροχή υπηρεσιών ψυχικής υγείας σε Λ.Ο.Α.Τ.Κ.Ι+ άτομα τίθεται η συμβολή της επιστήμης της ψυχολογίας στην μείωση του στίγματος και στην εξάλειψη των διακρίσεων για τους Λ.Ο.Α.Τ.Κ.Ι+ και τα ομόφυλα ζευγάρια (APA, 2013).

Επιστρέφοντας, όμως, στο ζήτημα της συγκρότησης των ταυτοτήτων, ωφέλιμο κρίνεται ότι πρέπει να ξεκαθαριστεί πως μια ταυτότητα που βρίσκεται σε εξέλιξη αλληλεπιδρά τόσο με εθνικά στοιχεία όσο και με οριοθετήσεις που προέρχονται από διαπραγματεύσεις πάνω στις έμφυλες σχέσεις, τη σεξουαλικότητα και τους κοινωνικούς ρόλους των φύλων, με τον άντρα να συνιστά την ηγεμονική φιγούρα και το στυλοβάτη του σπιτιού και τη γυναίκα αυτή που αναλαμβάνει την πλήρη μέριμνα της συντήρησης και αναβάθμισης της οικογένειας και του οικιακού χώρου (Στρατηγάκη, 2012).

Το έρεισμα της κυρίαρχης ετεροφυλοφιλίας που απολαμβάνει κοινής αναγνώρισης και πλήρους νομοθετικής κάλυψης είναι η ανδρική ηγεμονία που συνεπάγεται την αντικειμενοποίηση των γυναικών (Rubin, 1984. Bourdieu, 2001). Η ετεροφυλοφιλία εκλαμβάνεται από φεμινίστριες όπως η Jackson Segal ως ένα σύνθετο και πολυπαραγοντικό

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ
ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

φαινόμενο, η κοινωνική διαμόρφωση του οποίου έχει αναπτύξει μηχανισμούς υποστήριξης της επιβολής των ανδρών στις γυναίκες, με τους οποίους υποθάλπει την άσκηση σωματικής και λεκτικής βίας, καθιστώντας τις γυναίκες ανήμπορες να προβάλλουν αντίσταση (Jackson, 1999. Segal, 1997). Από διάσημους ανθρωπολόγους, κοινωνιολόγους και φεμινιστές, λοιπόν, προτείνεται με στόχο την άμβλυνση του εν λόγω προβλήματος μια επαναδιαπραγμάτευση των κοινωνικών παραμέτρων που νοσηματοδοτούν την ετεροφυλοφιλία και μια ανοιχτή συζήτηση πάνω στις λεγόμενες «τεχνολογίες του φύλου» (Επαμεινώνδα, 2014: 43). Οι περισσότερες σχέσεις ενέχουν επί της ουσίας άτυπους κανόνες που προέρχονται από «παιχνίδια εξουσίας». Οι εξουσιαστικοί λόγοι που έχουν εγγραφεί πάνω στο ανδρικό φύλο, καθιστώντας ακλόνητη την σεξουαλική του ισχύ, ανανεώνονται από μεθοδευμένες διαδικασίες που ορίζουν τις γυναίκες ως το θηλυκό και τους άντρες ως το οικουμενικό στα πλαίσια μιας ετεροφυλοφιλικής κανονιστικού χαρακτήρα (Braidotti, 2002).

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον κάπου εδώ παρουσιάζει η παρατήρηση της Butler σχετικά με το κοινωνικό προπέτασμα της ετεροφυλοφιλικής το οποίο και νοείται ως μια κωμικοτραγική παρερμηνεία αυτού που ορίζεται ως φυσιολογικό, θεμιτό και γνήσιο (Butler, 1997). Η Αμερικανίδα φιλόσοφος έχει βασίσει μεγάλο τμήμα της μελέτης της πάνω στη φουκωική θεώρηση, από την οποία θα επιλεγεί ένα τμήμα της, κατά το οποίο ο Γάλλος δομιστής αναλύει με παραστατικό τρόπο το μηχανισμό παραγωγής μιας υποκειμενοποιημένης τελικά αλήθειας και γνώσης γύρω από το σεξ που έχει ως εξής (Φουκώ, 1982: 95):

Εδώ και πολλά χρόνια, ζούμε όλοι στο βασίλειο του πρίγκιπα Mangogul: κατατρυχόμενοι από μια απέραντη περιέργεια για το σεξ, επιμένοντας να το ανακρίνουμε, μη χορταίνοντας να το ακούμε και να ακούμε τους άλλους να μιλούν γι' αυτό, πρόθυμοι να εφεύρουμε όλα τα μαγικά δαχτυλίδια που θα μπορούσαν να παραβιάσουν την αυθεντικότητά

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ
ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ
του.

Η λογική της παραγωγής αποκείμενων και παρεκκλινουσών σεξουαλικών ταυτοτήτων προκύπτει μέσα από προτροπές, αποτροπές και επιταγές που αποβλέπουν στη δημιουργία μιας ομογενοποιημένης σεξουαλικότητας χαρακτηριζόμενης από συνοχή και τακτικότητα (Butler, 1997). Η Fuss με τη σειρά της ασκώντας κριτική στην οπτική της Witting περί ανατροπής της σύγχρονης κυρίαρχης ετεροφυλοφιλικής κουλτούρας μέσα από μια νέα επιστημολογία απαλλαγμένη από διμορφικές κατηγοριοποιήσεις, ισχυρίζεται ότι πρόκειται περί ενός εκκολλαπτόμενου λεσβιασμού ως αντίπαλου δέους της φαλλικής ηγεμονίας που στοχεύει στη δημιουργία μιας νέας σεξουαλικής επικράτησης και όχι σε μια ρυθμιστική τακτική, πρωταρχικό μέλημα της οποίας θα όφειλε να συνιστά η ισότιμη αντιμετώπιση των ποικίλων σεξουαλικών ταυτοτήτων (Fuss, 1991).

Ο Ονουφρίου, προκειμένου να αποφευχθεί μια περαιτέρω «εξάπλωση» του μοντέλου της ετεροκανονικότητας ως του πλέον θεμιτού και ορθόδοξου, προτείνει να μελετηθούν οι ρόλοι των φύλων μέσα από την παραστασιακή τους επιτελεστικότητα, που σύμφωνα με την Butler πραγματώνεται μέσα από κοινωνικοποιητικές, κανονιστικές, υποδειγματικές, προτυπικές μορφές, που ρυθμίζουν τι είναι θεμιτό και αθέμιτο, επιτρεπτό και απαγορευτικό, φυσιολογικό και παρεκκλινόν. Αυτές οι ρυθμιστικές διαδικασίες που οριοθετούν το πεδίο δράσης και σεξουαλικής έκφρασης των φύλων εγγράφονται πάνω στο ανθρώπινο σώμα, το οποίο καθίσταται τελικά φορέας και παραγωγός μιας διαιωνιζόμενης προσπάθειας ετικετοποίησης και διαχωρισμού του υποκειμένου από το αποκείμενο (Butler, 1990).

Εστιάζοντας, τώρα, στη διαχείριση της ομόφυλης πραγματικότητας από τον Τύπο και τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης γενικότερα, χρήσιμες αξιολογούνται οι μελέτες των

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ
ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Steiner, Fejes και Petrich πριν τη δεκαετία του '60 στην Αμερική πάνω σε κείμενα Λ.Ο.Α.Τ

περιεχομένου που παρουσίαζαν την ομόφυλη σεξουαλική ταυτότητα ως αφύσικη και ανήθικη. Παρά ταύτα και με την πάροδο των χρόνων οι αγώνες διεκδίκησης των δικαιωμάτων από πλευράς της γκέι κοινότητας της Αμερικής συνέβαλαν σε μια διαλλακτικότερη αντιμετώπιση αυτής από τον Τύπο και τα Μ.Μ.Ε. Τα μέσα είχαν πλέον αρχίσει να αυξάνουν τη συχνότητα δημοσιευμάτων τους σχετικά με την αναγκαιότητα της κοινωνικής αποδοχής της ομοφυλόφιλης πληθυσμιακής μερίδας των πολιτών της Αμερικής. Τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης διαδραματίζουν συχνά ένα διττό ρόλο σε σχέση με το έργο τους περί κοινωνικής πληροφόρησης και ψυχαγωγίας, εννοώντας ότι μπορεί όντως από τη μια πλευρά να συμβάλλουν μερικές φορές στην ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης πάνω σε τρέχοντα και φλέγοντα κοινωνικά ζητήματα, αλλά την ίδια στιγμή παραπληροφορούν τους πολίτες, μεγεθύνοντας ή σμικρύνοντας κατά τη βούληση των διευθυντών έντυπων φυλλαδίων, των καναλαρχών και των ιδιοκτητών δημόσιων ή ιδιωτικών ραδιοτηλεοπτικών σταθμών τη σημασία θεμάτων που θα όφειλαν να χειρίζονται με έναν αντικειμενικότερο και παράλληλα ανθρωπιστικότερο τρόπο. Τα Μ.Μ.Ε, όμως, είναι ένας μόνος παράγοντας που διηθεί την ομόφυλη πραγματικότητα μέσα από φίλτρα υποκειμενισμού, αμοραλισμού και πεποιθήσεων περί διατήρησης της κοινωνικής συνοχής ακόμη και σε θέματα που εξορισμού επαφίενται στην αυτοδιάθεση των ατόμων και την κατά βούληση διαμόρφωση ζητημάτων πρακτικού βίου. Ο σεξισμός και ο ετεροσεξισμός, προϊόντα της επικαλούμενης νατουραλιστικής ανωτερότητας των αντρών αποτελούν την κινητήρια δύναμη των εξουσιαστικών κοινωνικών νορμών που υπόγεια και σχεδόν ανεπαίσθητα πολλές φορές ασκούν τον κοινωνικό τους έλεγχο (Welzer – Lang, Μειδάνη & Παπαθανασίου, 2004).

Προκειμένου, λοιπόν, να αποφευχθούν χαρακτηρισμοί περί ρατσισμού και

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

ομοφοβίας ως συνέπεια μιας έκδηλης υποστήριξης από πλευράς του δημόσιου και πολιτικού

διαλόγου του ετεροφυλοφιλικού «status quo», σπάνια τίθενται στο πολιτικό τραπέζι

ζητήματα περί αναγκαιότητας της θέσπισης των δικαιωμάτων των ομόφυλων ζευγαριών στη

συμβίωση και την τεκνοθεσία. Αυτό, επιπροσθέτως, συμβαίνει προκειμένου να

αποφευχθούν αμήχανες συμπεριφορές και μη διαχειρίσιμα διαπραγματευτικά κενά στα

οποία και οι πολιτικοί αρχηγοί θα αποδώσουν εν τέλει τις αιτίες της αδυναμίας αναγνώρισης

και κατοχύρωσης των εν λόγω δικαιωμάτων. Μάλιστα, δεδομένα που συνelέγησαν από

τους Χ. Παπαθανασίου και Θ. Αποστολίδη αναφορικά με τις απόψεις Ελλήνων πολιτικών

αρχηγών και αξιωματούχων σχετικά με την ομόφυλη σεξουαλική έκφραση, αλλά και

αναφορικά με την άποψη πολιτών σχετικά με την εκπροσώπηση τους από γκέι πολιτικό,

έδειξαν ότι το διμορφικό μοντέλο «φυσιολογικού/παθολογικού» έχει εδραιωθεί καλά πάνω

σε μια αιτιοκρατικώς τεκμηριωμένη θέση, κατά την οποία αυτός που αδυνατεί να

πραγματώσει τα «ιδεώδη» της ετεροφυλοφιλίας είναι ελλειπτικός, αναξιόπιστος και

επίφοβος να διαχειριστεί μείζονος σημασίας κοινωνικά ζητήματα όπως η εξυγίανση της

οικονομικής κατάστασης μιας χώρας ή η βελτιστοποίηση της ποιότητας της παρεχόμενης

δημόσιας εκπαίδευσης (Επαμεινώνδα, 2014).

Η κυριότερη διαφοροποίηση της ελληνικής κοινωνίας σε θέματα αποδοχής και

στήριξης ποικίλων σεξουαλικών ταυτοτήτων εντοπίζεται στην συνύπαρξη δυο

αντιπαραβαλλόμενων αξιακών συστημάτων, του «ορθόδοξου» σύμφωνα με το οποίο οι

αξίες μετουσιώνονται σε κανόνες διαπνεόμενους από τα ιδανικά της μετά θάνατον ζωής, και

του «αγοραίου» κατά το οποίο οι αξίες νοούνται ως κριτήρια βασισμένα στην αρχή της

ατομικής ευθύνης (Λάζος, 1997).

Συνοψίζοντας τις παρατηρήσεις περί του αντίκτυπου της κοινωνικοπολιτικής

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

διαχείρισης του ζητήματος της ομοφυλοφιλίας, λοιπόν, θα λέγαμε ότι έχει οπωσδήποτε συντελεστεί σε κοινωνικό επίπεδο μια μετάβαση από τις άλλοτε ακώλυτες ομοφοβικές εξάρσεις σε έναν ανεπαίσθητο ετεροσεξισμό που, ωστόσο, δεν μεταλλάσσεται σταδιακά σε πράξεις διασφάλισης της διαφυλικής ισοτιμίας, αλλά συντηρείται εξαιτίας των νομοθετικών κενών, της κοινωνικής αμεριμνησίας, της απουσίας διαλόγου επί του ζητήματος της πολλαπλότητας των ταυτοτήτων από εκπαιδευτικούς φορείς, διαιώνίζοντας εν τέλει μια συμφωνηθείσα αποσιώπηση των αναγκών της ομόφυλης πραγματικότητας (Επαμεινώνδα, 2014).

Τα τελευταία σαράντα περίπου χρόνια, οπότε και οι ομοφυλόφιλοι ξεκινούν να προβάλλουν με διάφορα μέσα την επιτακτικότητα μιας ισότιμης αντιμετώπισης με τους υπόλοιπους πολίτες με ό,τι αυτό συνεπάγεται, η πορεία της αναγνώρισης και γνωστοποίησης των αναγκών και των δικαιωμάτων τους, όπως εύλογα συνάγεται απ' όσα προαναφέρθηκαν, δεν ήταν ούτε παντελώς ανοδική και απρόσκοπτη, ούτε άνευ διακυμάνσεων.

Πιο αναλυτικά, αλησμόνητο παραμένει μέχρι σήμερα το δυστυχές περιστατικό του 1969 που έλαβε χώρα στο Stonewall Inn των Η.Π.Α, ψυχαγωγικό κέντρο ομοφυλόφιλων το οποίο δέχτηκε αστυνομική επέλαση με στόχο το κλείσιμο αυτού και τον «σωφρονισμό» των κοινωνικώς αποκεκλικότων. Ωστόσο, η περίοδος που διαδέχτηκε το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο υπήρξε για τις δυτικές κοινωνίες καθοριστική σε ό,τι αφορά την ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης πάνω σε θέματα που άπτοντο της σεξουαλικής έκφρασης, συμπεριφοράς και πράξης του πολίτη (Evans, 1993). Αποκορύφωμα της σεξουαλικής χειραφέτησης των ομοφυλόφιλων ατόμων αποτέλεσε η δεκαετία του '70 κατά την οποία η κατοχύρωση δικαιωμάτων και ελευθεριών της γκέι κοινότητας ήλθε στο προσκήνιο του

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

κοινωνικοπολιτικού γίνεσθαι. Το θετικό κοινωνικό κλίμα προς όφελος των ομοφυλόφιλων, όμως, δεν διατηρήθηκε ανόθευτο για πάνω από μια δεκαετία αφού το '80 με την έξαψη που γνώρισαν τα περιστατικά μετάδοσης του ιού του AIDS δεν απουσίασαν οι λοιδορίες και τα αποδοκιμαστικά σχόλια εις βάρος τους. Ωστόσο, μια δεκαετία αργότερα, όταν τέθηκε επί πολιτικού τάπητος το ζήτημα της στρατολόγησης των ομοφυλόφιλων στα πλαίσια μιας προσπάθειας υπονόμησης όσων τάσσονται υπέρ ενός ανδρισμού που υστερεί, επανήλθαν στο προσκήνιο ζητήματα περί αναγνώρισης των δικαιωμάτων των ανθρώπων που έχουν διαφορετικό σεξουαλικό προσανατολισμό (Επαμεινώνδα, 2014).

Βέβαια, παρ' όλες τις προσπάθειες καταστολής, χειραγώγησης ή απόκρυψης της ανάγκης των ομοφυλόφιλων ανθρώπων για σεξουαλική απελευθέρωση από Μ.Μ.Ε και κοινωνικοπολιτικούς φορείς, απεδείχθη τελικά ότι η διεκδίκηση των δικαιωμάτων στον ομόφυλο έρωτα από κινήματα και αυτόνομους πολίτες δεν φιμώθηκε επί της ουσίας. Σύμφωνα με τον Antony Giddens η σεξουαλικότητα στα χέρια των θαρραλέων αποτελεί ένα όπλο χειραφέτησης ενάντια σε κάθε προσπάθεια ποδηγεσίας και ναρκοθέτησης της ελεύθερης αυτοδιαχείρισης και έκφρασης (Giddens, 1993). Άλλωστε, μην ξεχνάμε ότι η μελέτη της ομόφυλης σεξουαλικής ταυτότητας ως κοινωνικής κατασκευής αποτελεί μια διερεύνηση ενός διόλου ευκαταφρόνητου μέρους του αξιακού συστήματος μιας κοινωνίας (Επαμεινώνδα, 2014).

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον εμφανίζει, κατόπιν, η έρευνα της Α. Αποστολίδου στον ελλαδικό χώρο σχετικά με τα συγκλίνοντα και αποκλίνοντα σημεία μεταξύ θρησκείας και ανδρικής ομοερωτικής επιθυμίας, δυο εκ πρώτης όψεως αλληλοαντικρουόμενων πεδίων αυτοέκφρασης (Επαμεινώνδα, 2014). Η αλήθεια είναι ότι η γκέι κουλτούρα εν πολλοίς αντιβαίνει στα ορθόδοξα χριστιανικά διδάγματα, όπως αυτά φυσικά εκφράζονται από

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ
ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

εκκλησιαστικούς φορείς. Την ίδια στιγμή, όμως, μπορεί να συναντήσει κανείς έναν ομοφυλόφιλο άντρα ο οποίος πιστεύει στα θεία με ένα πολύ προσωπικό, ασυνήθιστο και ιδιαίτερος καταλυτικό τρόπο. Μπορεί ένας γκέι άντρας να έχει αναπτύξει στα πλαίσια ενός εσωτερικού μονολόγου μια ξεχωριστή επικοινωνία με την Παναγία την οποία αντιλαμβάνεται ως προστατευτική φιγούρα, να υποδύεται στην δουλειά του έναν ετεροφυλόφιλο άνδρα, να υπηρετεί τα ιδανικά της δυτικώς ορισμένης γκέι κουλτούρας του και να καλείται να αποδείξει ορισμένες φορές ότι παρόλο που είναι γκέι έχει ανάγκη από την ελπίδα που αντλεί μέσα από την πίστη, αδιαφορώντας τελικά για το θεσμό της Εκκλησίας που ερμηνεύει πολλές φορές τα πατερικά κείμενα σύμφωνα με προσωπικά συμφέροντα και ιδιοτελείς βλέψεις.

Η ρευστότητα και η σχετικότητα των ιδεολογικών φορτίων, μάλιστα, των ανθρώπων εντοπίζεται σε ομοφυλόφιλους που αν και αγνωστικιστές εκδηλώνουν ανάγκες επικοινωνίας με τα θεία, την ίδια στιγμή που χριστιανοί ομοφυλόφιλοι αμφισβητούν έντονα και καταλήγουν σε μια επιλεκτική πίστη. Οι ομοφυλόφιλοι άντρες στην προσπάθειά τους να διαχειριστούν πολλές φορές αντιθετικές πολιτισμικές επιταγές μεταξύ ενός αποπειραθέντος νεοσύστατου ελληνικού κράτους να εκσυγχρονιστεί και να ακολουθήσει τα δυτικά πρότυπα και ενός εκκλησιαστικού θεσμού που μάχεται υπέρ των παραδόσεων και μιας αντικειμενοποιημένης επικρατούσας ηθικής, επικαλούνται επιχειρήματα που αφορούν το Θεό, τη μοίρα, τη φύση και λοιπά, ώστε να επιτύχουν την άμβλυνση της ασυμβατότητας μεταξύ του ομοερωτισμού και των θρησκευτικών καθωσπρεπιστικών κωδίκων.

Ακολούθως, αξιοσημείωτος σε πανευρωπαϊκό επίπεδο κρίνεται ο εκσυγχρονισμός του νομολογικού πλαισίου του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (Ε.Δ.Α.Δ) που αφορά την υπεράσπιση των δικαιωμάτων των ομοφυλόφιλων. Το Ε.Δ.Α.Δ σε

ΑΠΟΦΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

συνεργασία με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο έχουν προχαραξεί μια ανθρωπιστική γραμμή που στοχεύει στη σταδιακή κατοχύρωση των δικαιωμάτων των ομόφυλων ζευγαριών κάθε χώρας της Ευρωπαϊκής Ένωσης στη συμβίωση και τη δημιουργία οικογένειας. Τα νομολογικά πράγματα στην Ελλάδα παρουσιάζονται, φυσικά, αρκετά πιο συντηρητικά σε σχέση με μια ανεπτυγμένη και ανοιχτόμυαλη ευρωπαϊκή χώρα (βλ. Ολλανδία) υπό την έννοια ότι σε πολλές περιπτώσεις εκλείπει η κυβερνητική σύμπραξη των εν λόγω χωρών στη συγκρότηση διαλλακτικότερων πολιτικών πρακτικών, που σε πρώτη φάση αναγνωρίζουν τις ανάγκες των ανθρώπων αυτών και κατόπιν προωθούν τα αιτήματά τους για μια φιλελεύθερη και δημοκρατική αυτοδιάθεση (Επαμεινώνδα, 2014).

Στην Ελλάδα έπειτα από πολλές μάχες που δόθηκαν από εκπροσώπους της Λ.Ο.Α.Τ.Κ.Ι+ κοινότητας, αλλά και από πλειάδα ενστάσεων με τις οποίες ήρθαν αντιμέτωποι τελικά εγκρίθηκε το σύμφωνο συμβίωσης για ομόφυλα ζευγάρια στα τέλη του 2015. Η Ελλάδα, λοιπόν, εισήχθη στις 20 χώρες της ευρωπαϊκής ένωσης (Ανδόρα, Αυστρία, Βέλγιο, Γαλλία, Γερμανία, Δανία, Ελβετία, Ηνωμένο Βασίλειο, Ιρλανδία, Ισλανδία, Ισπανία, Κροατία, Λιχτενστάιν, Λουξεμβούργο, Νορβηγία, Ολλανδία, Πορτογαλία, Σλοβενία, Σουηδία και Φινλανδία) στις οποίες έχει εγκριθεί το σύμφωνο συμβίωσης και επιτρέπεται η τέλεση πολιτικού γάμο μεταξύ των ομόφυλων ζευγαριών. Μεγάλες ενστάσεις, έχουν ωστόσο σημειωθεί στο ζήτημα τεκνοθεσίας, γι αυτό δεν έχει θεσμοθετηθεί ακόμη στην Ελλάδα. Μόνο στη Δανία, την Ισλανδία, τη Νορβηγία και τη Σουηδία από χώρες της ευρωπαϊκής ένωσης έχει θεσμοθετηθεί η τεκνοθεσία από ομόφυλα ζευγάρια (Αυλωνίτης & Φώσκολος, 2015).

Συγκεφαλαιώνοντας τις παρατηρήσεις όπως προκύπτουν από την έρευνα του Α. Γιάνναρου σχετικά με τα νομικά και διαδικαστικά εμπόδια της παραμονής, συμβίωσης και

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

δημιουργίας οικογένειας ενός ομόφυλου ζευγαριού μεταναστών σε χώρα της Ευρωπαϊκής

Ένωσης, το θεσμικό πλαίσιο της οποίας αδυνατεί να αναγνωρίσει και να υπερασπιστεί τα προαναφερθέντα κατ' άλλα αναφαίρετα δικαιώματα, καθίσταται αδήριτη η ανάγκη μιας διαβούλευσης μεταξύ των κρατών - μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης επί του ζητήματος των δικαιωμάτων της γκέι κοινότητας για να ληφθούν σοβαρά θεσμοθετημένα μέτρα που να λειτουργούν αποτελεσματικά υπέρ της ελεύθερης διακίνησης, αυτοδιάθεσης και αυτοπραγμάτωσης των ομοφυλόφιλων σε προσωπικό, οικογενειακό και κοινωνικό επίπεδο (Επαμεινώνδα, 2014).

Σε ό,τι, τέλος, αφορά την οργάνωση κινημάτων από τις Λ.Ο.Α.Τ κοινότητες της Ελλάδας πολλές φορές η δραστηριοποίηση αυτών δεν διενεργείται απρόσκοπτα με αποτέλεσμα πολλά απ' αυτά να παραμένουν τελικά στην καλή θέληση.

Το ότι γενικά η ελληνική κοινωνία δεν είναι έτοιμη να αποδεχτεί εξολοκλήρου την ομοφυλοφιλία αποδεικνύεται μέσα από την άσκηση λογοκρισίας και την απαγόρευση από το Εθνικό Συμβούλιο Τηλεόρασης σε τηλεοπτικούς σταθμούς που προβάλλουν καθημερινές συνήθειες των ομοφυλόφιλων ατόμων ή κάποια ερωτική σκηνή, υποστηρίζοντας ότι με τέτοιου είδους θεάματα υπονομεύονται κοινοί και καθολικοί κώδικες ηθικής. Επίσης, σύμφωνα με τον Επαμεινώνδα (2014) στο Ευρωβαρόμετρο του 2007 οι Έλληνες σε ένα ποσοστό της τάξεως του 77% αποφάνθηκαν περί της ομοφυλοφιλίας ότι συνιστά μια ελαττωματική σεξουαλική ταυτότητα, ενώ, επίσης, υπάρχουν αυτή τη στιγμή στη χώρα διδακτέα συγγράμματα σε ελληνικά πανεπιστήμια που ορίζουν την ομοφυλοφιλία ως «διαστροφή» και τα ομοφυλόφιλα άτομα ανεπτυγμένα σε ανθυγιεινά και υποδεέστερα οικογενειακά περιβάλλοντα (Good as Y, 2003).

Η πρώτη οργανωμένη προσπάθεια συσπείρωσης ομοφυλόφιλων και φεμινιστικών

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

δυνάμεων σε ένα κίνημα έγινε το 1975 και ονομάστηκε «Κίνημα Απελευθέρωσης

Γυναικών», ενώ δύο χρόνια αργότερα ιδρύθηκε η «Αυτόνομη Ομάδα Ομοφυλόφιλων Γυναικών» (Μιχοπούλου, 2006).

Σήμερα έχει καθιερωθεί στη χώρα μας ο θεσμός των Pride σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη σύμφωνα με τον οποίο άτομα διαφορετικών σεξουαλικών ταυτοτήτων και προτιμήσεων (κάτι που αποδεικνύεται και από τον εμβληματικό χαρακτήρα της πολύχρωμης σημαίας του Pride) συναντώνται στα κέντρα των πόλεων και ξεκινούν να παρελαύνουν και να φωνάζουν συνθήματα υπέρ της κατοχύρωσης μιας ισότιμης αντιμετώπισης τους με τα μέλη της ετερόφυλης κοινότητας και υπέρ της αναγνώρισης των αναπαλλοτρίωτων δικαιωμάτων τους σε κάθε έκφανση του ιδιωτικού και δημόσιου βίου τους (Επαμεινώνδα, 2014).

Ολοκληρώνοντας την παρουσίαση ορισμένων αξιόλογων μελετών πάνω στην κοινωνική αντιμετώπιση της ομόφυλης ταυτότητας, την (αν)ασφάλεια που αποπνέεται από ορισμένους νομοθετικούς μηχανισμούς στα άτομα αυτά, τα βιώματα, τις ανάγκες και τις προσπάθειες των ανθρώπων για αφύπνιση της κοινής γνώμης πάνω σε όσα δικαιούνται, κρίνεται αξιοσημείωτο να αναφερθεί ότι γίνεται προσπάθεια να γίνει αποδεκτή η ομοφυλοφιλία ως άλλη μια σεξουαλική ταυτότητα, τα ερωτικά ένστικτα της οποίας εκδηλώνονται με την ίδια φυσικότητα όπως και στην ετεροφυλοφιλία.

Στάσεις εκπαιδευτικών απέναντι σε ζητήματα ομόφυλων εκφράσεων σεξουαλικότητας και ο ρόλος του σχολείου

Σίγουρα στα μάτια διαφόρων ανθρώπων με δεδομένο ότι ζουν σε σύγχρονες, πολυπολιτισμικές, παγκοσμιοποιημένες και ανοιχτές στο "διαφορετικό" κοινωνίες φαντάζει

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

αδήριτη η ανάγκη για αναγνώριση και αποδοχή μιας ιδιαίτερας σημαντικής ανθρώπινης

διάστασης, αυτή της σεξουαλικότητας και του σεξουαλικού προσανατολισμού. Οι κοινωνικές αλλαγές που έχουν επισυμβεί στη ζωή των ανθρώπων με γνώμονα την ισοτιμία και την κοινωνική και θεσμική αναγνώριση των δικαιωμάτων των ανθρώπων στην ελεύθερη έκφραση και αυτοδιάθεση συνιστούν πετυχημένα «πειράματα», όταν κατά κύριο λόγο ξεκινούν από εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις. Πολλά σχολεία και δη στις χώρες της βόρειας Ευρώπης οι οποίες σημειώνουν εδώ και δεκαετίες πρόοδο στην εξυγίανση των εκπαιδευτικών τους συστημάτων κάνουν λόγο για εφαρμογή προγραμμάτων καταστολής του φαινομένου της ομοφοβίας, για project και οργανωμένες δράσεις των παιδιών στα πλαίσια σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης απ' όπου δεν απουσιάζουν αναφορές πάνω σε ζητήματα της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας και λοιπά. Στην ουσία πολλά απ' αυτά τα προγράμματα, ωστόσο, παραμένουν ενδεχομένως στα πλαίσια μιας πιλοτικής εφαρμογής χωρίς να συστηματοποιείται και να εδραιώνεται με κάποιο τρόπο επίσημα η υλοποίησή τους στα σχολεία, γεγονός που εγείρει διάφορους προβληματισμούς. Σε πολλές περιπτώσεις ανακύπτουν ηθικοκοινωνικά, προσωπικά και θρησκευτικά εμπόδια που δυσχεραίνουν, κωλυσιεργούν και σε τελική ανάλυση αναστέλλουν την εφαρμογή τους.

Πιο αναλυτικά, και προκειμένου να εστιαστεί η προσοχή ακόμη περισσότερο στο κομμάτι της εκπαίδευσης αλλά και της διαπαιδαγώγησης μαθητών πάνω σε Λ.Ο.Α.Τ.Κ.Ι+ ζητήματα επιχειρήματα που άπτονται προσωπικών, ιδεολογικών ή αξιακών ζητημάτων παρουσιάζονται πολλές φορές από εκπαιδευτικούς ως ανασταλτικοί παράγοντες στην προσπάθειά τους να εφαρμόσουν ή να συνεχίσουν κάποιο ενημερωτικό πρόγραμμα για θέματα έμφυλης και σεξουαλικής ισότητας (Robinson & Ferfolia, 2001. Flattery, 2013).

Ένα σύνηθες επιχειρήματα που φέρονται να προβάλλουν συχνά οι εκπαιδευτικοί για να

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

δικαιολογήσουν την αδυναμία τους να εισάγουν Λ.Ο.Α.Τ.Κ.Ι+ ζητήματα στο σχολείο

σχετίζεται και με την τροχοπέδη που θα τους τεθεί από πλευράς των γονέων. Οι γονείς σύμφωνα με τους εκπαιδευτικούς δεν είναι έτοιμοι να δεχτούν ότι τα παιδιά τους θα καταπιάνονται με τέτοια ζητήματα στο σχολείο. Η ανησυχία των γονέων αυτή για την οποία κάνουν λόγο οι εκπαιδευτικοί εδράζεται στο φόβο τους μήπως η επιμόρφωση πάνω σε ζητήματα ταυτότητας φύλου και σεξουαλικού προσανατολισμού συντελέσει στην αύξηση του αριθμού των ομοφυλοφίλων παιδιών στο σχολείο (Rasmussen, 2001. Robinson & Ferfolja, 2001).

Φυσικά, η εν λόγω εκπαιδευτική πραγματικότητα δυσχεραίνει ακόμη περισσότερο όταν εκπαιδευτικοί που είναι και οι ίδιοι ομοφυλόφιλοι επιλέγουν να ζουν απόλυτα "in the closet", καλύπτοντας διαρκώς στοιχεία του σεξουαλικού τους προσανατολισμού και νιώθοντας ότι οποιαδήποτε αποκάλυψη θα καθιστούσε δύσκολη ή και αφόρητη την επαγγελματική τους πορεία, αλλά και την αποδοχή τους από συναδέλφους και ευρύτερο σχολικό πλαίσιο μιας που έχει ενσταλαχτεί βαθιά μέσα στην ψυχοσύνθεση του εκπαιδευτικού ο ρόλος του ως προτύπου (Gowran, 1994. Neary 2013. Sparkles 1994.)

Ο φόβος της πιθανότητας αποκάλυψης του ομόφυλου σεξουαλικού προσανατολισμού εδράζεται κατά πάσα πιθανότητα και στην ετεροκανονική φυσιογνωμία που έχουν τα περισσότερα σχολεία (Epstein & Johnson, 1994. Rich, 1980). Η κατάσταση αυτή, φυσικά, του συναισθηματικού εγκλεισμού των ομοφυλοφίλων εκπαιδευτικών αλλοιώνει όπως εύκολα συνάγεται, και την ποιότητα και αυθεντικότητα εν τέλει της επικοινωνίας τους με τους ετεροφυλόφιλους συναδέλφους τους (Gowran, 2004).

Ακολούθως, όπως αναφέρεται από τη Robinson (2010) σε έρευνα που διεξήχθη στη Βρετανία και αξιολογούσε το βαθμό εφαρμογής και περάτωσης εκπαιδευτικών

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

προγραμμάτων και πολιτικών που έχουν να κάνουν με το σεξουαλικό προσανατολισμό, ένα 6% μόνο των σχολείων που συμμετείχαν στην έρευνα είχε όντως ενστερνιστεί anti-bullying πολιτικές που αφορμώνταν από ομοφοβικά και ρατσιστικά περιστατικά. Επιπροσθέτως, στα πλαίσια αυτά σκόπιμο κρίνεται να αναφερθεί ότι από το 2000 στην Ευρώπη έχει καθιερωθεί η Εκπαίδευση για τη σεξουαλικότητα και τις σχέσεις (Sex and Relationship Education Guidance), ενώ επίσης προτάθηκε και το πρόγραμμα «Μην υποφέρεις στην τάξη» (Don't suffering silence), λαμβάνοντας υπόψιν τις ιδιαίτερες ανάγκες των ομοφυλοφίλων μαθητών για αναγνώριση και ισότιμη μεταχείριση στο σχολικό πλαίσιο. Ασύγγνωστη, ενδεχομένως, θα ήταν η παράλειψη της αναφοράς στην αναγνώριση των Κανονισμών Ισότητας στην εργασία όσον αφορά το σεξουαλικό προσανατολισμό, ρύθμιση που αφορά άμεσα τους ομοφυλόφιλους εκπαιδευτικούς (The Employment Equality (Sexual Orientation Regulations) και στο Νομοσχέδιο της Ισότητας φυσικά (Equality Act) το οποίο ψηφίστηκε στην Ευρώπη το 2006. Παράλληλα το 2004 και το 2007 θεωρούνται έτη ορόσημα για την καταστολή του ομοφοβικού bullying λόγω της εφαρμογής προγραμμάτων όπως τα: «Homophobia, sexual orientation and schools: A review and implication for action» (2004), «Stands up for up - challenging homophobia in schools, Homophobic bullying - safe to learn: embedding anti bullying work in schools» (2007).

Ωστόσο, παρά την προσπάθεια για περιορισμό των ομοφοβικών συμπεριφορών και περιστατικών στο χώρο του σχολείου η ετεροκανονικώς προκατειλημμένη στάση φορέων της εκπαίδευσης ακόμη και στις πιο προοδευμένες χώρες της Ευρώπης φαίνεται δύσκολο να αλλάξει ριζικά, όπως αποδεικνύεται κι από έρευνα της Robinson (2010), όπου μαθητές εκφράζουν ανοιχτά τις δυσκολίες που βίωναν ως Λ.Ο.Α.Τ.Κ.Ι+ άτομα στο σχολείο, όπως ύβρεις και σωματική και ψυχολογική βία από πλευράς των συμμαθητών τους. Τη σημασία

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

των φαινομένων αυτών οι εκπαιδευτικοί φέρονταν να ελαχιστοποιούν ιδιαίτερα.

Γενικά, αποδεικνύεται η αδυναμία διαχείρισης των ομοφοβικών περιστατικών από πλευράς διαφόρων σχολικών μηχανισμών στην Ευρώπη (Robinson, 2010. Kjaran & Kristinsdottir, 2015). Ενδεικτικό παράδειγμα συστηματικής ψυχολογικής βίας υπό την έννοια της ομοφοβικής επίθεσης ήταν εκείνο ενός αγοριού το οποίο παραθέτει σε συνέντευξη του ότι δεν μπορούσε να χρησιμοποιήσει τις τουαλέτες των αγοριών, γιατί οι συμμαθητές του το θυματοποιούσαν, το κορόιδευαν και το υποτιμούσαν για την έλλειψη της «αρρενωπότητας» του κατ'αυτούς (Grossmam et al., 2009). Η άσκηση ομοφοβικής συμπεριφοράς σε λεκτικό ή σωματικό επίπεδο συνιστά έναν τρόπο εκδήλωσης αρρενωπής στάσης από πλευράς των αγοριών στο σχολείο, γι'αυτό αποκαλώντας κάποιον συμμαθητή τους «gay» στόχο έχουν να εδραιώσουν με κακοποιητικό φυσικά τρόπο το δικό τους ανδρισμό (Epstein & Johnson, 1994).

Συγκεφαλαιώνοντας όσα προαναφέρθηκαν για τον τρόπο που πλαισιώνει το εκπαιδευτικό σύστημα της εκάστοτε χώρας ζητήματα ομόφυλων εκφράσεων σεξουαλικότητας ειδικά σε ο,τι αφορά τον περιορισμό της σχολικής ομοφοβίας, είναι σημαντικό να υπογραμμιστεί ότι το εχθρικό περιβάλλον, οι ομοφοβικές συμπεριφορές και ένα γενικότερο καθεστώς υποβάθμισης της ομοφυλοφιλίας μαθητών ή εκπαιδευτικών οδηγεί σε πολλές περιπτώσεις σε στιγματισμό των γκέι ατόμων και δη των μαθητών που συναντώνται στη βιβλιογραφία και ως πληθυσμός σε κίνδυνο (population at risk) (Flattery, 2013.Rasmussen, 2001).

Επομένως, επιτακτικό καθίσταται το αίτημα ενδεχομένως ποτέ όσο άλλοτε, για υγιή πλαισίωση και αποδοχή Λ.Ο.Α.Τ.Κ.Ι+ μαθητών στο χώρο του σχολείου από εκπαιδευτικούς ειδήμονες αλλά και από τον κύκλο συμμαθητών.

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση και αποδοχή του σεξουαλικού προσανατολισμού και της ταυτότητας φύλου από πλευράς των μαθητών διαδραματίζει ο ρόλος του σχολείου (Arnot, 2004. Renold, 2006. Skelton & Francis, 2003).

Για να έρθουμε στο εδώ και τώρα σημασία έχει να αναφερθούμε και στην εκπαιδευτική πραγματικότητα της Ελλάδας όσον αφορά Λ.Ο.Α.Τ.Κ.Ι+ ζητήματα στο σχολείο. Στην Ελλάδα χρηματοδοτήθηκε το ερευνητικό πρόγραμμα «Αριάδνη» που εφαρμόστηκε από τις Δεληγιάννη - Κουμιζή και Σακκά το 1998 με στόχο τη διερεύνηση των ανδρικών ταυτοτήτων στην εφηβεία. Στην έρευνα συμμετείχαν αγόρια και κορίτσια τεσσάρων γυμνασίων και λυκείων από διάφορες περιοχές της Θεσσαλονίκης. Βασικότερο εύρημα της έρευνας ήταν η βαθιά εδραίωση στην αντίληψη των παιδιών των ετεροκανικών μοτίβων που καθορίζουν το σχηματισμό των ερωτικών σχέσεων, αλλά και ορισμένες παγιωμένες αντιλήψεις που σχετίζονται με την σημασιοδότηση του κοινωνικού φύλου για τον άντρα και τη γυναίκα αντίστοιχα (Δεληγιάννη - Κουμιζή & Σακκά, 1998) Μετά από αρκετά χρόνια και μόλις τη διετία 2016-2017 γίνεται η πρώτη απόπειρα εισαγωγής Λ.Ο.Α.Τ.Κ.Ι+ ζητημάτων στα πλαίσια της σεξουαλικής αγωγής από τον Υπουργό Παιδείας Κ. Γαβρόγλου (αρ. πρ. 44/03-11-2016 Απόσπασμα Πρακτικού το Δ. Σ του Ι.Ε.Π).

Πρόκειται για την εκπαιδευτική καθιέρωση της λεγόμενης Θεματικής Εβδομάδας στα γυμνάσια της Ελλάδας με τίτλο «Σώμα και Ταυτότητα» και θεματικούς άξονες αυτής: α) ζητήματα σωματικής ευεξίας και ποιότητας ζωής, β) την ενημέρωση και την πρόληψη των μαθητών από τις εξαρτήσεις και γ) τις έμφυλες ταυτότητες για την εξοικείωση των μαθητών με έννοιες όπως βιολογικό και κοινωνικό φύλο, ταυτότητα κι έκφραση φύλου, έμφυλη ισότητα και ανθρώπινα δικαιώματα. Το πρόγραμμα μάλιστα με τον κατάλληλο σχεδιασμό και προγραμματισμό απευθυνόταν και σε εκπαιδευτικούς και γονείς.

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Παρά την καλή πρόθεση των επιστημόνων και των εκπαιδευτικών ειδημόνων για την εξοικείωση των μαθητών με αυτά τα ζητήματα ενστάσεις σημειώθηκαν από εκκλησιαστικούς εκπροσώπους και τα ΜΜΕ. Ωστόσο, και πάρα τις οποιαδήποτε δυσκολίες το εν λόγω πρόγραμμα εφαρμόστηκε με σχολεία να διατίθενται να εντυπώσουν περισσότερο στα ζητήματα των ομόφυλων εκφράσεων σεξουαλικότητας και με άλλα να δίνουν έμφαση στο γυναικείο ζήτημα αποφεύγοντας την αναφορά τους σε ζητήματα υγείας. Όπως και να έχει, όμως, η υλοποίηση του εν λόγω προγράμματος στη χώρα μας προοιωνίζει μια θετική εξέλιξη σε ο, τι αφορά την κατάρριψη κάποιων ταμπού σε σχέση με ΛΟΑΤΚΙ+ θεματικές στο χώρο του σχολείου.

Φυσικά, κάπου εδώ σκόπιμο κρίνεται να αναφερθεί ότι υπάρχουν φορείς που ασχολούνται συστηματικά με τον περιορισμό των ομοφοβικών συμπεριφορών στο σχολείο κάποιοι από τους πιο ενεργούς συνιστούν η «Ομοφοβία στην Εκπαίδευση», όπως αναφέρεται από την Καραθανάση, 2013, αλλά και το γνωστό «Πολύχρωμο Σχολείο» που με την εθελοντική δράση ψυχολόγων, εκπαιδευτικών και κοινωνικών λειτουργών σπάει τη σιωπή και βοηθά στην ομαλοποίηση των ατομικών και κοινωνικών δυσκολιών, από τις οποίες μπορεί να συνοδεύεται το γκέι βίωμα, με όπλα τη σωστή ενημέρωση, την πρόληψη και την καλλιέργεια τεχνικών ψυχικής ανθεκτικότητας.

Η Παρούσα Μελέτη

Το ζήτημα της διερεύνησης των στάσεων και των αντιλήψεων διαφόρων κοινωνικών ομάδων και δη των επαγγελματιών σχολικών μονάδων δεν έχει διερευνηθεί αρκετά ειδικά στον ελληνικό χώρο. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η έρευνα των Bliss και Harris σχετικά με τη στάση εκπαιδευτικών – μιας που εκπαιδευτικοί αποτελούν και το δείγμα της παρούσας

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

έρευνας - απέναντι σε λεσβίες μητέρες και γκέι πατέρες, όπου διαφαίνεται μια ευνοϊκότερη στάση των εκπαιδευτικών προς τις γυναίκες (Bliss & Harris, 1999). Σκόπιμο κρίνεται να γίνει, ακόμη, αναφορά στην έρευνα που δημοσιεύτηκε στο περιοδικό “Journal of Homosexuality” με τίτλο “A Comparison of Attitudes Toward Lesbians and Gay Men Among Students of Helping Professions in Crete, Greece: The Cases of Social Work, Psychology, Medicine and Nursing”, σύμφωνα με την οποία πρώτοι σε σειρά κατάταξης ως προς τη θετική τους στάση απέναντι στην ομοφυλοφιλία έρχονται οι φοιτητές ψυχολογίας, ακολουθούν οι φοιτητές κοινωνικής εργασίας, έπειτα οι φοιτητές της ιατρικής και τέλος οι φοιτητές της νοσηλευτικής (Papadaki et al., 2014). Αξιοσημείωτα αξιολογούνται, ωστόσο, και τα ευρήματα της έρευνας της FocusBari (ελληνικής ιδιωτικής εταιρίας ερευνών) το Απρίλιο του 2015, σύμφωνα με τα οποία το 76% της κοινής γνώμης στην Ελλάδα συνηγορεί υπέρ της άποψης ότι ομοφυλοφιλία θα έπρεπε να λαμβάνει μεγαλύτερης κοινωνικής αποδοχής.

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η διερεύνηση των στάσεων και των αντιλήψεων των εκπαιδευτικών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης για τους ομοφυλόφιλους άντρες και τις ομοφυλόφιλες γυναίκες. Αναλυτικότερα, τα ερευνητικά ερωτήματα που τίθενται στην έρευνα είναι τα εξής: α) σε ποιο βαθμό οι Έλληνες εκπαιδευτικοί Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης παρουσιάζουν ομοφοβικές στάσεις και β) εάν οι άντρες εκπαιδευτικοί Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης εμφανίζουν περισσότερες ομοφοβικές συμπεριφορές από τις γυναίκες εκπαιδευτικούς. Οι ερευνητικές υποθέσεις της εργασίας είναι κατά κύριο λόγο δυο: α) Οι εκπαιδευτικοί Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης εμφανίζονται αρνητικά διακείμενοι σε ζητήματα ομόφυλων εκφράσεων σεξουαλικότητας και β) Οι άντρες εκπαιδευτικοί Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης τείνουν να παρουσιάζουν περισσότερες

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ
ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ
ομοφοβικές στάσεις σε σχέση με τις γυναίκες εκπαιδευτικούς.

Μέθοδος

Συμμετέχοντες. Στην έρευνα έλαβαν μέρος 138 εκπαιδευτικοί Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης (N=138) το ηλικιακό επίπεδο των οποίων κυμαινόταν από τα 22 ως τα 50+ έτη. Συγκεκριμένα από αυτούς, 94 (68%) ήταν ηλικίας 22-32 ετών, 34 (25%) ηλικίας 33-34 ετών, 2 (1%) ηλικίας 44-50 ετών και 8 (6%) από 50 και άνω. Επιπλέον, από τους συμμετέχοντες της έρευνας 56 (40%) είναι άντρες και 82 (60%) γυναίκες. Σε ό,τι αφορά το μορφωτικό τους επίπεδο, οι 67 (49%) είναι απόφοιτοι Α.Ε.Ι, οι 3 (2%) είναι απόφοιτοι Τ.Ε.Ι και Α.Σ.ΠΑΙ.ΤΕ/Σ.Ε.ΛΕ.Τ.Ε, οι 58 (42%) είναι κάτοχοι μεταπτυχιακού τίτλου, ενώ οι 10 (7%) κάτοχοι διδακτορικού τίτλου. Επιπροσθέτως, στο ερώτημα περί πολιτικών πεποιθήσεων των δημογραφικών στοιχείων της έρευνας 4 (3%) δήλωσαν ότι εκφράζονται μέσα από ακροδεξιές πεποιθήσεις, 11 (8%) από δεξιές, 20 (14%) από κεντροδεξιές, 21 (15%) από κεντροαριστερές, 27 (20%) από αριστερές, 6 (4%) από ακροαριστερές και 49 (36%) δήλωσαν άλλες πολιτικές πεποιθήσεις. Ακολουθώντας, στο ερώτημα των θρησκευτικών πεποιθήσεων 83 (60%) από τους συμμετέχοντες δήλωσαν Ορθόδοξοι Χριστιανοί, 3 (2%) Καθολικοί Χριστιανοί, 34 (25%) άθεοι, ενώ 18 (13%) εξ αυτών επέλεξαν το πεδίο «άλλο» στις θρησκευτικές πεποιθήσεις. Τέλος, στο ερώτημα του σεξουαλικού τους προσανατολισμού 124 (90%) απάντησαν «ετεροφυλόφιλος/η», 8 (6%) απάντησαν «ομοφυλόφιλος/η», 4 (3%) αμφιφυλόφιλος/η και 2 (1%) συμπλήρωσαν το πεδίο «άλλο» του σεξουαλικού προσανατολισμού. Η επιλογή του δείγματος ήταν τυχαία με προϋπόθεση, φυσικά, οι συμμετέχοντες να είναι καθηγητές Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Οι συμμετέχοντες λαμβάνοντας εθελοντικά μέρος στην έρευνα, κλήθηκαν να συμπληρώσουν

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ
ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

το ερωτηματολόγιο μεταξύ 20 Φεβρουαρίου και 20 Απριλίου τους 2019.

Μέσα Συλλογής Δεδομένων . Για τους σκοπούς της έρευνας αξιοποιήθηκε το ερωτηματολόγιο των στάσεων απέναντι στους ομοφυλόφιλους άνδρες και τις ομοφυλόφιλες γυναίκες του G. M. Herek “The Attitudes toward Lesbians and Gay Men scale” (Herek, 1988). Το εν λόγω ερωτηματολόγιο γνωστό και ως (ATLG scale) μεταφράστηκε στα ελληνικά από τους Η. Γρηγορόπουλο, Σ. Παπαχαρίτου και Μ. Μωραΐτου σύμφωνα με τη μεθοδολογία της διγλωσσικής μετάφρασης (Grigoropoulos, Papaharitou & Moraitou, 2010). Πιο αναλυτικά, η κλίμακα (που παρουσιάζεται στο παράρτημα της εργασίας) αποτελείται από 20 προτάσεις όπου οι συμμετέχοντες καταχωρούν στα πλαίσια μιας κλίμακας Likert (πενταβάθμιας εν τω προκειμένω) τις συναισθηματικές τους απαντήσεις για τον ανδρικό και γυναικείο ομοερωτισμό. Η κλίμακα χωρίζεται σε δυο υποκλίμακες των 10 ερωτημάτων. Η πρώτη υποκλίμακα διερευνά τις στάσεις των ερωτωμένων για την ανδρική ομοφυλοφιλία, ενώ η δεύτερη για τη γυναικεία ομοφυλοφιλία. Το ερωτηματολόγιο του Herek έχει χορηγηθεί για τους σκοπούς διαφόρων ερευνών, ενώ σκόπιμο κρίνεται να αναφερθεί ότι χορηγήθηκε το 2009 και σε δείγμα φοιτητών του Α.Τ.Ε.Ι Θεσσαλονίκης προκειμένου να ελέγξει κατόπιν μετάφρασης του ο βαθμός κατανόησης των ερωτημάτων της κλίμακας και η εγκυρότητα του εργαλείου ως αποτέλεσμα της στάθμισης της μεταφρασμένης εκδοχής αυτού. Έτσι, λοιπόν, αποδείχτηκε ότι η εν λόγω κλίμακα εμφανίζει αξιοπιστία ως προς το χρόνο (συντελεστής συσχέτισης=0,91), ικανοποιητική εσωτερική συνέπεια (Cronbach alpha=0,91), αλλά και δομική εγκυρότητα (paired samples T, $p > 0,05$). Οι απαντήσεις των συμμετεχόντων της παρούσας έρευνας που δόθηκαν, όπως προαναφέρθηκε, στα πλαίσια μιας κλίμακας Likert από το 1 ως το 5 είχαν τη μορφή «διαφωνώ πολύ», «διαφωνώ λίγο»,

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

«ούτε διαφωνώ/ούτε συμφωνώ», «συμφωνώ λίγο», «συμφωνώ πολύ». Η εσωτερική συνέπεια του ερωτηματολογίου αποδείχτηκε ικανοποιητική (Cronbach alpha=0,80 για τις ομοφυλόφιλες γυναίκες και Cronbach alpha=0,86 για τους ομοφυλόφιλους άνδρες αντίστοιχα). Κατόπιν συμπλήρωσης των πεδίων του ερωτηματολογίου και των 20 προτάσεων/ερωτήσεων οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να απαντήσουν σε μια σειρά ερωτήσεων για τη συλλογή των δημογραφικών στοιχείων, που αφορούσαν το φύλο, το ηλικιακό τους επίπεδο, το μορφωτικό τους επίπεδο, πολιτικές και θρησκευτικές πεποιθήσεις, το βαθμό αναγνώρισης της αξίας των Λ.Ο.Α.Τ.Κ.Ι+ ζητημάτων και το σεξουαλικό τους προσανατολισμό. Κάποιες από τις απαντήσεις αυτές αξιοποιήθηκαν στη σύνθεση των αποτελεσμάτων της έρευνας και στην εξαγωγή ορισμένων συμπερασμάτων όπως αυτά παρουσιάζονται στη συζήτηση.

Διαδικασία Συλλογής Δεδομένων. Οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να επισκεφτούν μια διαδικτυακή πλατφόρμα στην οποία ήταν αναρτημένο το ερωτηματολόγιο, η συμπλήρωση του οποίου διαρκούσε 5-10 λεπτά. Φυσικά, οι εκπαιδευτικοί Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, που αποτέλεσαν το δείγμα της εν λόγω έρευνας, πριν προβούν στη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου όφειλαν να συναινέσουν για τη συμμετοχή τους και γι' αυτό ενημερώθηκαν για τους σκοπούς της έρευνας, την ανωνυμία των απαντήσεων και τη διασφάλιση του απορρήτου για λόγους επιστημονικής και ερευνητικής δεοντολογίας. Έτσι, συμπλήρωσαν διαδικτυακά τις απαντήσεις τους στα πεδία των πολλαπλών επιλογών πεντάβαθμης κλίμακας Likert της μορφής: «διαφωνώ απόλυτα», «διαφωνώ λίγο», «ούτε διαφωνώ/ούτε συμφωνώ», «συμφωνώ λίγο», «συμφωνώ απόλυτα» των δυο υποκλιμάκων του ερωτηματολογίου και στο τέλος απάντησαν σε ορισμένα ερωτήματα, απαραίτητα για τη

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

συλλογή των δημογραφικών στοιχείων από πλευράς της γραφούσης.

Αποτελέσματα

Παρουσιάζονται εν συνεχεία οι πίνακες που αφορούν τον υπολογισμό του μέσου όρου των απαντήσεων των εκπαιδευτικών στην υποκλίμακα 1 και 2 του ερωτηματολογίου, τη σύγκριση του μέσου όρου των απαντήσεων των εκπαιδευτικών μεταξύ των ανεξάρτητων δειγμάτων (άντρες - γυναίκες) και τον υπολογισμό των ενδοσυναφειών μεταξύ προτάσεων/ερωτήσεων του ερωτηματολογίου. Πριν προχωρήσουμε στο σχολιασμό των αποτελεσμάτων αυτών, όμως, σκόπιμο κρίνεται να γίνει λόγος για τη συχνότητα των απαντήσεων των εκπαιδευτικών σε μια ομάδα ερωτημάτων απαρτιζόμενη από τέσσερα ερωτήματα που συμπεριλαμβάνεται στα δημογραφικά ερωτήματα και κατά την άποψη της γραφούσης σκοπό έχει τη διερεύνηση του βαθμού αναγνώρισης της εκπαιδευτικής αξίας των Λ.Ο.Α.Τ.Κ.Ι+ ζητημάτων από πλευράς των εκπαιδευτικών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Οι απαντήσεις στα ερωτήματα καθορίστηκαν σύμφωνα με μια πεντάβαθμη κλίμακα («καθόλου» - «πολύ»). Έτσι, στο πρώτο ερώτημα εξ αυτών: «*Νιώθετε άνετα να συναναστρέφεστε ομοφυλόφιλα άτομα;*» οι εκπαιδευτικοί απάντησαν ως εξής: 6 (4%) «καθόλου», 3 (2%) «λίγο», 11 (8%) «μέτρια», 56 (41%) «αρκετά» και 62 (45%) «πολύ». Στο επόμενο ερώτημα: «*Πόσο καταρτισμένο/η θεωρείτε τον εαυτό σας πάνω σε ζητήματα ταυτότητας φύλου και σεξουαλικού προσανατολισμού;*» οι εκπαιδευτικοί τοποθετήθηκαν ως εξής: 7 (5%) «καθόλου», 12 (9%) «λίγο», 42 (30%) μέτρια, 54 (39%) «αρκετά» και 23 (17%) «πολύ». Στο ακόλουθο ερώτημα: «*Αναγνωρίζω ως εκπαιδευτικός τη σημασία της αναφοράς μου στις σεξουαλικές ταυτότητες και σε Λ.Ο.Α.Τ.Κ.Ι+ ζητήματα, διότι ενδεχομένως αφορούν κάποιους μαθητές μου.*» οι συμμετέχοντες απάντησαν ως εξής: 7 (5%) «καθόλου»,

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ
ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

10 (7%) «λίγο», 23 (17%) «μέτρια», 48 (35%) «αρκετά» και 50 (36%) «πολύ». Στο

τελευταίο ερώτημα της εν λόγω ομάδας ερωτημάτων: «*Διατίθεται ως εκπαιδευτικός να εισάγω - στα πλαίσια επιμόρφωσης των μαθητών πάνω σε θέματα σωματικής και ψυχικής υγείας - ζητήματα σεξουαλικών ταυτοτήτων και έκφρασης φύλου.*» οι ερωτώμενοι

τοποθετήθηκαν ως εξής: 10 (7%) «καθόλου», 5 (4%) «λίγο», 13 (9%) «μέτρια», 27 (20%)

«αρκετά» και 83 (60%) «πολύ». Οι μέσοι όροι και οι τυπικές αποκλίσεις της ομάδας

ερωτημάτων: «Αναγνώριση της εκπαιδευτικής αξίας των Λ.Ο.Α.Τ.Κ.Ι+ ζητημάτων», καθώς

και η σύγκριση των μέσων όρων των απαντήσεων των εκπαιδευτικών με το κριτήριο T

ανάλογα με το φύλο για τις ερωτήσεις: «Αναγνώριση της εκπαιδευτικής αξίας των

ΛΟΑΤΚΙ+ ζητημάτων» παρουσιάζονται αντίστοιχα στους πίνακες 3 και 6.

Πίνακας 1

Μέσοι όροι και τυπικές αποκλίσεις των απαντήσεων των εκπαιδευτικών στην υποκλίμακα 1 ανά ερώτημα και στη συνολική βαθμολογία

	<i>M</i>	<i>SD</i>
1. Οι ομοφυλόφιλες γυναίκες δεν μπορούν να ενταχθούν ομαλά (δεν ταιριάζουν) στην κοινωνία μας.	1,52	1,01
2. Η ομοφυλοφιλία μιας γυναίκας, σε καμιά περίπτωση, δεν πρέπει να αποτελεί αιτία για διακρίσεις στον εργασιακό χώρο.	1,22	0,80

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ
ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

3. Η γυναικεία ομοφυλοφιλία είναι καταστρεπτική για την κοινωνία, επειδή καταργεί τη βιολογική διαφορά ανάμεσα στα δύο φύλα.	1,79	1,35
4. Η γυναικεία ομοφυλοφιλική συμπεριφορά δεν πρέπει να αποδοκιμάζεται.	1,62	1,16
5. Η γυναικεία ομοφυλοφιλία είναι αμαρτία.	1,46	1,06
6. Ο αυξανόμενος αριθμός των ομοφυλόφιλων γυναικών δείχνει την κρίση των ηθικών αξιών της κοινωνίας μας.	1,97	1,36
7. Η γυναικεία ομοφυλοφιλία αυτή καθαυτή δεν αποτελεί πρόβλημα, εκτός και εάν η κοινωνία την παρουσιάζει ως πρόβλημα.	2,00	1,38
8. Η γυναικεία ομοφυλοφιλία θέτει σε κίνδυνο πολλούς βασικούς θεσμούς της κοινωνίας μας.	2,17	1,38
9. Η γυναικεία ομοφυλοφιλία αποτελεί κατώτερη μορφή έκφρασης της σεξουαλικότητας.	1,59	1,09
10. Οι ομοφυλόφιλες γυναίκες είναι αρρωστημένα άτομα.	1,38	1,03
Συνολική βαθμολογία	16,72	8,05

Στον πρώτο πίνακα παρουσιάζονται οι μέσοι όροι και οι τυπικές αποκλίσεις των απαντήσεων των εκπαιδευτικών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης στην υποκλίμακα 1 του ερωτηματολογίου ATLG του Herek ανά ερώτημα και στη συνολική βαθμολογία, όπως

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ
ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

υπολογίστηκαν κατόπιν αποδελτίωσης των ερωτηματολογίων και από τις στατιστικές αναλύσεις. Η πρώτη υποκλίμακα του ερωτηματολογίου, όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, περιλαμβάνει ερωτήματα που σχετίζονται με τη διερεύνηση ομοφοβικών αισθημάτων απέναντι σε ομοφυλόφιλες γυναίκες. Γενικότερα, σημειώθηκαν χαμηλοί μέσοι όροι στις απαντήσεις των ερωτηθέντων, εύρημα που υποδηλώνει ότι στην πλειονότητά τους οι ερωτηθέντες δεν διάκινται αρνητικά προς τις ομοφυλόφιλες γυναίκες. Πιο αναλυτικά, οι υψηλότεροι μέσοι όροι σημειώθηκαν στο ερώτημα 6: «*Ο αυξανόμενος αριθμός των ομοφυλόφιλων γυναικών δείχνει την κρίση των ηθικών αξιών της κοινωνίας μας.*» (M=1,97), στο ερώτημα 7: «*Η γυναικεία ομοφυλοφιλία αυτή καθαυτή δεν αποτελεί πρόβλημα, εκτός και εάν η κοινωνία την παρουσιάζει ως πρόβλημα.*» (M=2,00) και στο ερώτημα 8: «*Η γυναικεία ομοφυλοφιλία θέτει σε κίνδυνο πολλούς βασικούς θεσμούς της κοινωνίας μας.*» (M=2,17). Οι εν λόγω τρεις υψηλότεροι μέσοι όροι υποδεικνύουν μια σχετικά αρνητική διάθεση προς την κοινωνική διάσταση του γυναικείου ομοερωτισμού όπως αναφαίνεται μέσα από τα τρία προαναφερθέντα ερωτήματα. Ο χαμηλότερος μέσος όρος σημειώθηκε στις απαντήσεις των ερωτηθέντων στο ερώτημα 2 «*Η ομοφυλοφιλία μιας γυναίκας, σε καμιά περίπτωση, δεν πρέπει να αποτελεί αιτία για διακρίσεις στον εργασιακό χώρο.*», (M=1,22) εύρημα που υποδηλώνει ότι οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης του δείγματος μας θεωρούν ότι η γυναικεία ομοφυλοφιλία δεν πρέπει να αποτελεί κριτήριο περιθωριοποίησης στον εργασιακό χώρο. Στη συνολική βαθμολογία των απαντήσεων, τέλος, ο χαμηλός μέσος όρος που εξήχθη (M=16,72) υποδεικνύει μια εν γένει θετική στάση των εκπαιδευτικών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης απέναντι στο γυναικείο ομοερωτισμό.

Πίνακας 2

Μέσοι όροι και τυπικές αποκλίσεις των απαντήσεων των εκπαιδευτικών για την υποκλίμακα 2

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ
ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ
ανά ερώτημα και για τη συνολική βαθμολογία

	<i>M</i>	<i>SD</i>
11. Θα πρέπει να επιτρέπεται σε ομοφυλόφιλα ζευγάρια ανδρών να υιοθετούν παιδιά, όπως επιτρέπεται στα ετεροφυλόφιλα ζευγάρια.	2,94	1,58
12. Πιστεύω ότι οι ομοφυλόφιλοι άνδρες είναι αηδιαστικοί.	1,88	1,30
13. Δεν θα πρέπει να επιτρέπεται σε ομοφυλόφιλους άνδρες να διδάσκουν στα σχολεία.	1,49	1,12
14. Η ανδρική ομοφυλοφιλία αποτελεί διαστροφή.	1,78	1,27
15. Η ομοφυλοφιλία αποτελεί μια φυσιολογική έκφραση της σεξουαλικότητας των ανδρών.	2,63	1,53
16. Εάν ένας άνδρας έχει ομοφυλοφιλικές τάσεις, πρέπει να κάνει ό,τι μπορεί για να τις ξεπεράσει.	1,74	1,20
17. Δεν θα στενοχωριόμουν ιδιαίτερα εάν μάθαινα ότι ο γιος μου είναι ομοφυλόφιλος.	2,93	1,52
18. Το σεξ μεταξύ δύο ανδρών δεν είναι καθόλου σωστό.	1,95	1,27
19. Ο γάμος μεταξύ ομοφυλόφιλων ανδρών αποτελεί γελοίο γεγονός.	2,25	1,45
20. Η ανδρική ομοφυλοφιλία είναι ένας διαφορετικός	1,80	1,28

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ
ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

τρόπος ζωής, ο οποίος δεν θα πρέπει να καταδικάζεται.

Συνολική βαθμολογία	21,40	10,48
---------------------	-------	-------

Στον πίνακα 2 παρουσιάζονται οι μέσοι όροι και οι τυπικές αποκλίσεις των απαντήσεων των εκπαιδευτικών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης στην υποκλίμακα 2 του ερωτηματολογίου ATLG του Herek ανά ερώτημα και στη συνολική βαθμολογία, όπως υπολογίστηκαν κατόπιν αποδελτίωσης των ερωτηματολογίων και από τις στατιστικές αναλύσεις. Η δεύτερη υποκλίμακα του ερωτηματολογίου, όπως αναφέρθηκε επίσης προηγούμενα, περιλαμβάνει ερωτήματα που σχετίζονται με τη διερεύνηση ομοφοβικών αισθημάτων απέναντι σε ομοφυλόφιλους άντρες. Εδώ σημειώθηκαν κάποιοι υψηλότεροι μέσοι όροι σε σχέση με την υποκλίμακα 1, αλλά γενικά κινήθηκαν πάλι σε χαμηλά με μέτρια επίπεδα, ένδειξη μιας εν γένει θετικής στάσης απέναντι στους ομοφυλόφιλους άντρες. Υψηλότεροι μέσοι όροι εμφανίστηκαν στο ερώτημα 11: «*Θα πρέπει να επιτρέπεται σε ομοφυλόφιλα ζευγάρια ανδρών να υιοθετούν παιδιά, όπως επιτρέπεται στα ετεροφυλόφιλα ζευγάρια.*» (M=2,94), στο ερώτημα 15 «*Η ομοφυλοφιλία αποτελεί μια φυσιολογική έκφραση της σεξουαλικότητας των ανδρών.*» (M=2,63) και στο ερώτημα 17: «*Δεν θα στενοχωριόμουν ιδιαίτερα εάν μάθαινα ότι ο γιος μου είναι ομοφυλόφιλος.*» (M=2,93). Τα υψηλά επίπεδα του μέσου όρου των απαντήσεων των εκπαιδευτικών στα τρία προαναφερθέντα ερωτήματα υποδεικνύουν κατά πάσα πιθανότητα μια δυσκολία αποδοχής των συγκεκριμένων κοινωνικών διαστάσεων της ομοφυλοφιλίας από πλευράς των εκπαιδευτικών. Από την άλλη πλευρά, ο χαμηλότερος μέσος όρος σημειώθηκε στο ερώτημα 13: «*Δεν θα πρέπει να επιτρέπεται σε ομοφυλόφιλους άνδρες να διδάσκουν στα σχολεία.*» (M=1,49), εύρημα που υποδηλώνει, όπως και στον πίνακα 1 που αναφερόταν στην υποκλίμακα των ομοφυλόφιλων

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ
ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

γυναικών, ότι η εργασία δε συνιστά ούτε στην περίπτωση των ομοφυλόφιλων αντρών

κριτήριο κοινωνικής διάκρισης. Στη συνολική βαθμολογία, τέλος, και πάλι ο χαμηλός μέσος όρος αποτελεί μια ένδειξη θετικής στάσης απέναντι στον ανδρικό ομοερωτισμό σε γενικές γραμμές.

Πίνακας 3

Μέσοι όροι και τυπικές αποκλίσεις των απαντήσεων των εκπαιδευτικών στις ερωτήσεις

«Αναγνώριση της εκπαιδευτικής αξίας των Λ.Ο.Α.Τ.Κ.Ι+ ζητημάτων»

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ
ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

	<i>M</i>	<i>SD</i>
Νιώθετε άνετα να συναναστρέφεστε ομοφυλόφιλα άτομα;	4,17	0,99
Πόσο καταρτισμένο/η θεωρείτε τον εαυτό σας πάνω σε ζητήματα ταυτότητας φύλου και σεξουαλικού προσανατολισμού;	3,54	1,04
Αναγνωρίζω ως εκπαιδευτικός τη σημασία της αναφοράς μου στις σεξουαλικές ταυτότητες και σε ΛΟΑΤΚΙ+ ζητήματα, διότι ενδεχομένως αφορούν κάποιους μαθητές μου.	3,91	1,13
Διατίθεμαι ως εκπαιδευτικός να εισάγω - στα πλαίσια επιμόρφωσης των μαθητών πάνω σε θέματα σωματικής και ψυχικής υγείας - ζητήματα σεξουαλικών ταυτοτήτων και έκφρασης φύλου.	3,43	1,09

Στον τρίτο πίνακα παρουσιάζονται τα τέσσερα αυτοσχέδια ερωτήματα που συνιστούν μέρος των δημογραφικών ερωτημάτων της γραφούσης και διερευνούν το βαθμό αναγνώρισης από πλευράς των εκπαιδευτικών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης της

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ
ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

εκπαιδευτικής αξίας των Λ.Ο.Α.Τ.Κ.Ι+ ζητημάτων. Οι μέσοι όροι των απαντήσεων των

εκπαιδευτικών και στα τέσσερα ερωτήματα εντοπίστηκαν σε υψηλά επίπεδα: «*Νιώθετε*

άνετα να συναναστρέψετε ομοφυλόφιλα άτομα;» (M=4,17), «*Πόσο καταρτισμένο/η θεωρείτε*

τον εαυτό σας πάνω σε ζητήματα ταυτότητας φύλου και σεξουαλικού προσανατολισμού;»

(M=3,54), «*Αναγνωρίζω ως εκπαιδευτικός τη σημασία της αναφοράς μου στις σεξουαλικές*

ταυτότητες και σε ΛΟΑΤΚΙ+ ζητήματα, διότι ενδεχομένως αφορούν κάποιους μαθητές μου.»

(M=3,91) και «*Διατίθεται ως εκπαιδευτικός να εισάγω - στα πλαίσια επιμόρφωσης των*

μαθητών πάνω σε θέματα σωματικής και ψυχικής υγείας - ζητήματα σεξουαλικών ταυτοτήτων

και έκφρασης φύλου.» (M=3,43). Οι υψηλοί μέσοι όροι που τείνουν προς το πέντε

υποδεικνύουν ικανοποιητικό βαθμό αναγνώρισης της εκπαιδευτικής αξίας των

Λ.Ο.Α.Τ.Κ.Ι+ ζητημάτων από τη στιγμή που οι εκπαιδευτικοί απαντούσαν στα πλαίσια της

πεντάβαθμης κλίμακας κατά την οποία το 1 αντιστοιχούσε στο καθόλου και το 5 στο πολύ.

Γενικά, λοιπόν, σ' αυτές τις ερωτήσεις η αναγνώριση της εκπαιδευτικής αξίας των

Λ.Ο.Α.Τ.Κ.Ι+ ζητημάτων από πλευράς των εκπαιδευτικών φαίνεται κατά γενική ομολογία

να έχει θετικό πρόσημο.

Πίνακας 4

Σύγκριση μέσων όρων με το κριτήριο t στις απαντήσεις της υποκλίμακας 1 ανά ερώτημα και στη συνολική βαθμολογία ανάλογα με το φύλο

	<i>M</i>	<i>F</i>	<i>Df</i>	<i>p</i>
	Αντρες	Γυναίκες		
	(N= 56)	(N=82)		
1.Οι ομοφυλόφιλες				

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ
ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

γυναίκες δεν μπορούν να ενταχθούν ομαλά (δεν ταιριάζουν) στην κοινωνία μας.	1,77	1,36	23,08	75	0,034
2. Η ομοφυλοφιλία μιας γυναίκας, σε καμιά περίπτωση, δεν πρέπει να αποτελεί αιτία για διακρίσεις στον εργασιακό χώρο.	1,29	1,18	1,29	136	0,462
3. Η γυναικεία ομοφυλοφιλία είναι καταστρεπτική για την κοινωνία, επειδή καταργεί τη βιολογική διαφορά ανάμεσα στα δύο φύλα.	1,86	1,74	0,17	136	0,631
4. Η γυναικεία ομοφυλοφιλική συμπεριφορά δεν πρέπει να αποδοκιμάζεται.	1,60	1,62	0,14	136	0,942
5. Η γυναικεία ομοφυλοφιλία είναι αμαρτία.	1,68	1,30	13,74	84	0,062
6. Ο αυξανόμενος αριθμός των ομοφυλόφιλων γυναικών δείχνει την κρίση των ηθικών αξιών της κοινωνίας μας.	2,00	1,95	3,28	136	0,836

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ
ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

---

7. Η γυναικεία ομοφυλοφιλία αυτή καθαυτή δεν αποτελεί πρόβλημα, εκτός και εάν η κοινωνία την παρουσιάζει ως πρόβλημα.	2,20	1,87	2,08	136	0,167
8. Η γυναικεία ομοφυλοφιλία θέτει σε κίνδυνο πολλούς βασικούς θεσμούς της κοινωνίας μας.	2,20	2,15	2,36	136	0,835
9. Η γυναικεία ομοφυλοφιλία αποτελεί κατώτερη μορφή έκφρασης της σεξουαλικότητας.	1,73	1,50	6,33	91	0,252
10. Οι ομοφυλόφιλες γυναίκες είναι αρρωστημένα άτομα.	1,63	1,22	21,7	77	0,040
Συνολική βαθμολογία υποκλίμακας 1	17,95	15,89	14,9	76	0,187

Στον πίνακα 4 εξήχθησαν τα αποτελέσματα κατόπιν εφαρμογής του κριτηρίου T (t-test). Έγινε σύγκριση με το κριτήριο T μεταξύ του μέσου όρου των απαντήσεων των εκπαιδευτικών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης ως προς το φύλο (άντρες - γυναίκες) στην υποκλίμακα 1 του ερωτηματολογίου που αφορούσε τις ομοφυλόφιλες γυναίκες. Αναλυτικότερα, δεν εντοπίστηκαν στατιστικώς σημαντικές διαφορές στις απαντήσεις

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ
ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

μεταξύ αντρών και γυναικών εκπαιδευτικών πλην του ερωτήματος 1: «Οι ομοφυλόφιλες γυναίκες δεν μπορούν να ενταχθούν ομαλά (δεν ταιριάζουν) στην κοινωνία μας.» με Μ.Ο απαντήσεων $M=1,77$ για τους άντρες και $M=1,36$ για τις γυναίκες και επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας $p=0,034 < 0,05$, του ερωτήματος 5: «Η γυναικεία ομοφυλοφιλία είναι αμαρτία.» με Μ.Ο απαντήσεων $M=1,68$ για τους άντρες και $M=1,30$ για τις γυναίκες και επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας $p=0,062$ (οριακά σημαντικό) και του ερωτήματος 10: «Οι ομοφυλόφιλες γυναίκες είναι αρρωστημένα άτομα.» με Μ.Ο απαντήσεων $M=1,62$ για τους άντρες και $M=1,22$ για τις γυναίκες και επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας $p=0,040 < 0,05$. Τα εν λόγω ευρήματα υποδεικνύουν μια σχετικά αρνητικώς εκπεφρασμένη στάση των αντρών σε σχέση με τις γυναίκες εκπαιδευτικούς αναφορικά με τις τρεις προαναφερθείσες κοινωνικές διαστάσεις της γυναικείας ομοφυλοφιλίας για την υποκλίμακα 1 του ερωτηματολογίου.

Πίνακας 5

Σύγκριση μέσων όρων με το κριτήριο t για τις απαντήσεις των εκπαιδευτικών στην υποκλίμακα 2 και στη συνολική βαθμολογία ανάλογα με το φύλο

	<i>M</i>		<i>F</i>	<i>Df</i>	<i>P</i>
	Αντρες	Γυναίκες			
	(<i>N</i> =56)	(<i>N</i> =82)			
11. Θα πρέπει να επιτρέπεται σε ομοφυλόφιλα ζευγάρια ανδρών να υιοθετούν παιδιά, όπως επιτρέπεται στα ετεροφυλόφιλα ζευγάρια.	3,02	2,89	0,26	136	0,644

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ
ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

---

12. Πιστεύω ότι οι ομοφυλόφιλοι άνδρες είναι αηδιαστικοί.	2,25	1,62	26,84	86	0,010
13. Δεν θα πρέπει να επιτρέπεται σε ομοφυλόφιλους άνδρες να διδάσκουν στα σχολεία.	1,77	1,30	17,25	82	0,030
14. Η ανδρική ομοφυλοφιλία αποτελεί διαστροφή.	1,88	1,70	2,42	136	0,447
15. Η ομοφυλοφιλία αποτελεί μια φυσιολογική έκφραση της σεξουαλικότητας των ανδρών.	2,71	2,57	1,03	136	0,57
16. Εάν ένας άνδρας έχει ομοφυλοφιλικές τάσεις, πρέπει να κάνει ό,τι μπορεί για να τις ξεπεράσει.	1,93	1,61	2,82	136	0,127
17. Δεν θα στενοχωριόμουν ιδιαίτερα εάν μάθαινα ότι ο γιος μου είναι ομοφυλόφιλος.	2,98	2,90	4,90	106	0,770
18. Το σεξ μεταξύ δύο ανδρών δεν είναι καθόλου σωστό.	2,23	1,76	8,97	94	0,041
19. Ο γάμος μεταξύ ομοφυλόφιλων ανδρών αποτελεί γελοίο γεγονός.	2,48	2,09	10,57	101	0,130
20. Η ανδρική ομοφυλοφιλία είναι ένας διαφορετικός τρόπος ζωής, ο οποίος δεν θα πρέπει να καταδικάζεται.	1,96	1,70	4,58	102	0,246
Συνολική βαθμολογία υποκλίμακας 2	23,21	20,15	14,47	87	0,118

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Στον πίνακα 5 παρουσιάζονται τα αποτελέσματα όπως εξήχθησαν κατόπιν εφαρμογής του κριτηρίου T (t-test). Έγινε σύγκριση με το κριτήριο T του μέσου όρου μεταξύ των απαντήσεων των εκπαιδευτικών Δευτεροβαθμιας Εκπαίδευσης ως προς το φύλο (άντρες - γυναίκες) στην υποκλίμακα 2 του ερωτηματολογίου που αφορούσε τους ομοφυλόφιλους άντρες. Πιο συγκεκριμένα, και εδώ δεν εμφανίστηκαν στατιστικώς σημαντικές διαφορές στις απαντήσεις μεταξύ αντρών και γυναικών εκπαιδευτικών πλην του ερωτήματος 12: *«Πιστεύω ότι οι ομοφυλόφιλοι άνδρες είναι αηδιαστικοί.»* με Μ.Ο απαντήσεων $M=2,25$ για τους άντρες και $M=1,62$ για τις γυναίκες και επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας $p=0,010<0,05$, του ερωτήματος 13: *«Δεν θα πρέπει να επιτρέπεται σε ομοφυλόφιλους άνδρες να διδάσκουν στα σχολεία.»* με Μ.Ο απαντήσεων για τους άντρες $M=1,77$ και για τις γυναίκες $M=1,30$ και επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας $p=0,030<0,05$ και του ερωτήματος 18: *«Το σεξ μεταξύ δύο ανδρών δεν είναι καθόλου σωστό.»* με Μ.Ο απαντήσεων $M=2,23$ για τους άντρες και $M=1,76$ για τις γυναίκες και επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας $p=0,041<0,05$. Τα ευρήματα κατόπιν εφαρμογής του κριτηρίου T για την υποκλίμακα 2 του ερωτηματολογίου υποδηλώνουν κι εδώ την εκδήλωση μιας όχι ιδιαίτερα θετικής στάσης των αντρών εκπαιδευτικών απέναντι στις κοινωνικές διαστάσεις της ανδρικής ομοφυλοφιλίας, όπως αναδύονται μέσα από τα τρία ερωτήματα που παρουσιάστηκαν εν συγκρίσει με τις γυναίκες εκπαιδευτικούς όσον αφορά την υποκλίμακα 2 του ερωτηματολογίου.

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ
ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Πίνακας 6

*Σύγκριση μέσων όρων των απαντήσεων των εκπαιδευτικών με το κριτήριο t για τις ερωτήσεις
«Αναγνώριση της εκπαιδευτικής αξίας των Λ.Ο.Α.Τ.Κ.Ι+ ζητημάτων» ανάλογα με το φύλο*

	M		F	Df	P
	Άντρες (N=56)	Γυναίκες (N=82)			
Νιώθετε άνετα να συναναστρέφεστε ομοφυλόφιλα άτομα;	4,04	4,26	0,35	136	0,198
Πόσο καταρτισμένο/η θεωρείτε τον εαυτό σας πάνω σε ζητήματα ταυτότητας φύλου και σεξουαλικού προσανατολισμού;	3,70	3,43	0,07	136	0,136
Αναγνωρίζω ως εκπαιδευτικός τη σημασία της αναφοράς μου στις σεξουαλικές ταυτότητες και σε ΛΟΑΤΚΙ+ ζητήματα, διότι ενδεχομένως αφορούν κάποιους μαθητές μου.	3,64	4,09	12,08	93	0,033
Διατίθεμαι ως εκπαιδευτικός να					

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ
ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

εισάγω - στα πλαίσια

επιμόρφωσης των

μαθητών πάνω σε

θέματα σωματικής

και ψυχικής υγείας -

ζητήματα

σεξουαλικών

ταυτοτήτων και

έκφρασης φύλου.

3,94

3,56

0,09

136

0,658

Στον πίνακα 6 παρουσιάζονται τα αποτελέσματα όπως προέκυψαν μετά την εφαρμογή του κριτηρίου T (t-test) για τα 4 ερωτήματα των δημογραφικών στοιχείων που τέθηκαν από τη γράφουσα της εργασίας και αφορούν τη διερεύνηση του βαθμού αναγνώρισης της εκπαιδευτικής αξίας των ΛΟΑΤΚΙ+ ζητημάτων από πλευράς των εκπαιδευτικών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Αναλυτικότερα, πραγματοποιήθηκε και στη συγκεκριμένη ομάδα ερωτήσεων σύγκριση του Μ.Ο των απαντήσεων των εκπαιδευτικών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης ως προς το φύλο (άντρες - γυναίκες). Εντοπίστηκαν, λοιπόν, κάποιες διαφορές που όμως δεν παρουσιάζονται ως στατιστικώς σημαντικές πλην του τρίτου ερωτήματος της εν λόγω ομάδας ερωτημάτων «*Αναγνωρίζω ως εκπαιδευτικός τη σημασία της αναφοράς μου στις σεξουαλικές ταυτότητες και σε ΛΟΑΤΚΙ+ ζητήματα, διότι ενδεχομένως αφορούν κάποιους μαθητές μου.*» με Μ.Ο απαντήσεων $M=3,64$ για τους άντρες και $M=4,09$ για τις γυναίκες και επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας $p=0,033 < 0,05$. Αυτό το αποτέλεσμα υποδηλώνει, πιθανόν, ότι οι γυναίκες εκπαιδευτικοί Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης αναγνωρίζουν περισσότερο τη σημασία της αναφοράς σε Λ.Ο.Α.Τ.Κ.Ι+ ζητήματα μέσα στην τάξη σε σύγκριση με τους άντρες εκπαιδευτικούς, άρα εμφανίζονται

ΑΠΟΦΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ
ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

ελαφρώς πιο θετικώς διακείμενες στην ιδέα αυτή.

Στους πίνακες 7 και 8 που παρουσιάζονται στο παράρτημα της εργασίας εξετάστηκαν οι απόλυτες και οι σχετικές συχνότητες για τις απαντήσεις των εκπαιδευτικών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης στις προτάσεις/ερωτήσεις της υποκλίμακας 1 και της υποκλίμακας 2 του ερωτηματολογίου. Σκόπιμο κρίνεται στο σημείο αυτό να διευκρινιστεί ότι οι υψηλότερες συχνότητες σημειώθηκαν στην απάντηση «διαφωνώ απόλυτα» όλων των ερωτήσεων του ερωτηματολογίου. Αυτό το εύρημα υποδεικνύει μια θετική στάση στο σύνολο των εκπαιδευτικών απέναντι στην ομοφυλοφιλία των αντρών και των γυναικών εν γένει.

Στον πίνακα 9 που εμφανίζεται, επίσης, στο παράρτημα εξήχθησαν οι απόλυτες και σχετικές συχνότητες για τις τέσσερις προτάσεις/ερωτήσεις της ομάδας ερωτήσεων «Αναγνώριση της εκπαιδευτικής αξίας των Λ.Ο.Α.Τ.Κ.Ι+ ζητημάτων». Πιο αναλυτικά, στο πρώτο ερώτημα εξ αυτών: *«Νιώθετε άνετα να συναναστρέφεστε ομοφυλόφιλα άτομα;»* η υψηλότερη συχνότητα εμφανίζεται στην απάντηση «πολύ» (f=60/ rf=43,5). Στο επόμενο ερώτημα της εν λόγω ομάδας ερωτημάτων: *«Πόσο καταρτισμένο/η θεωρείτε τον εαυτό σας πάνω σε ζητήματα ταυτότητας φύλου και σεξουαλικού προσανατολισμού»* η υψηλότερη συχνότητα εντοπίζεται στην απάντηση «πολύ» (f=52/ rf=37,7). Στο ακόλουθο ερώτημα: *«Αναγνωρίζω ως εκπαιδευτικός τη σημασία της αναφοράς μου στις σεξουαλικές ταυτότητες και σε Λ.Ο.Α.Τ.Κ.Ι+ ζητήματα, διότι ενδεχομένως αφορούν κάποιους μαθητές μου.»* η υψηλότερη συχνότητα αφορά την απάντηση «αρκετά» (f=50/ rf=36,2). Στο τελευταίο ερώτημα της ομάδας ερωτήσεων «Αναγνώριση της εκπαιδευτικής αξίας των Λ.Ο.Α.Τ.Κ.Ι+ ζητημάτων»: *«Διατίθεται ως εκπαιδευτικός να εισάγω - στα πλαίσια επιμόρφωσης των μαθητών σε θέματα σωματικής και ψυχικής υγείας - ζητήματα σεξουαλικών ταυτοτήτων και*

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ
ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

έκφρασης φύλου.» η υψηλότερη συχνότητα εντοπίζεται στην απάντηση «πολύ»

($f=84/ff=60,9$). Και στα τέσσερα ερωτήματα, λοιπόν, διαπιστώνεται ότι οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί αναγνωρίζουν σε μεγάλο βαθμό την αξία των ΛΟΑΤΚΙ+ ζητημάτων στο σχολείο, ενώ ακόμη διάκεινται και θετικά σε γενικές γραμμές στην ιδέα της ενσωμάτωσης ζητημάτων σεξουαλικών ταυτοτήτων στη διδακτική διαδικασία επί του πρακτέου.

Τέλος, στους πίνακες 10 και 11 που παρουσιάζονται στο παράρτημα της εργασίας εξετάστηκαν οι ενδοσυνάφειες που παρουσιάζουν κάποιες προτάσεις/ερωτήσεις του ερωτηματολογίου που χορηγήθηκε. Για να διασαφηνιστούν, λοιπόν, περαιτέρω οι απόψεις των εκπαιδευτικών σε ζητήματα ανδρικής και γυναικείας ομοφυλοφιλίας πραγματοποιήθηκε ο έλεγχος του βαθμού συσχέτισης ερωτημάτων της υποκλίμακας 1 και της υποκλίμακας 2 ξεχωριστά στους πίνακες 10 και 11 αντίστοιχα, υπολογίζοντας το δείκτη συσχέτισης Pearson r . Συγκεκριμενοποιώντας, όλες οι συσχετίσεις των ερωτημάτων κάθε υποκλίμακας βρέθηκαν στατιστικώς σημαντικές σε επίπεδο $p<0,01$. Οι συσχετίσεις κυμαίνονται από χαμηλές ως υψηλές.

Στην υποκλίμακα 1 του ερωτηματολογίου η χαμηλότερη συσχέτιση, όπως εύλογα συνάγεται κι από το περιεχόμενο των ερωτημάτων σημειώθηκε στα ερωτήματα 2 «*Η ομοφυλοφιλία μιας γυναίκας, σε καμιά περίπτωση, δεν πρέπει να αποτελεί αιτία για διακρίσεις στον εργασιακό χώρο*» και 3 «*Η γυναικεία ομοφυλοφιλία είναι καταστρεπτική για την κοινωνία, επειδή καταργεί τη βιολογική διαφορά ανάμεσα στα δύο φύλα*» με δείκτη συνάφειας $r=0,23$. Από την άλλη πλευρά, η πρώτη υψηλότερη συσχέτιση εμφανίζεται ανάμεσα στο ερώτημα 9: «*Η γυναικεία ομοφυλοφιλία αποτελεί κατώτερη μορφή έκφρασης της σεξουαλικότητας*» και στο ερώτημα 10: «*Οι ομοφυλόφιλες γυναίκες είναι αρρωστημένα άτομα*» με δείκτη συνάφειας $r=0,71$. Η δεύτερη υψηλότερη συσχέτιση εντοπίστηκε μεταξύ

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ
ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

του ερωτήματος 8: «*Η γυναικεία ομοφυλοφιλία θέτει σε κίνδυνο πολλούς βασικούς θεσμούς της κοινωνίας μας*» και του ερωτήματος 10: «*Οι ομοφυλόφιλες γυναίκες είναι αρρωστημένα άτομα*», με δείκτη συνάφειας $r=0,65$, εύρημα το οποίο επιβεβαιώνεται επειδή τα εν λόγω ερωτήματα διερευνούν το βαθμό κοινωνικής αποδοχής των ομοφυλοφίλων γυναικών από πλευράς των εκπαιδευτικών μέσω αρνητικώς εκπεφρασμένων κρίσεων.

Στην υποκλίμακα 2 του ερωτηματολογίου παρουσιάζουν ενδιαφέρον οι ακόλουθες ενδοσυνάφειες. Η χαμηλότερη συσχέτιση, εδώ, εντοπίζεται ανάμεσα στο ερώτημα 11: «*Θα πρέπει να επιτρέπεται σε ομοφυλόφιλα ζευγάρια να υιοθετούν παιδιά, όπως επιτρέπεται στα ετεροφυλόφιλα ζευγάρια*» και στο ερώτημα 20: «*Η ανδρική ομοφυλοφιλία είναι ένας διαφορετικός τρόπος ζωής, ο οποίος δε θα πρέπει να καταδικάζεται*» με δείκτη συνάφειας $r=0,30$, εύρημα το οποίο με μια πρώτη ματιά φαντάζει αντιφατικό, αφού και τα δύο ερωτήματα αφορούν θετικές κρίσεις απέναντι στους ομοφυλόφιλους άντρες, αλλά στο ερώτημα 20 είναι αρνητική η διατύπωση (δεν πρέπει να καταδικάζεται η ομοφυλοφιλία). Αντιθέτως, η υψηλότερη συσχέτιση για την υποκλίμακα 2 του ερωτηματολογίου εμφανίζεται μεταξύ του ερωτήματος 13: «*Δε θα πρέπει να επιτρέπεται σε ομοφυλόφιλους άντρες να διδάσκουν στα σχολεία.*» και του ερωτήματος 14: «*Η ανδρική ομοφυλοφιλία αποτελεί διαστροφή*» με δείκτη συνάφειας $r=0,70$. Ο εντοπισμός της εν λόγω υψηλής συσχέτισης δικαιολογείται από το γεγονός ότι τα δύο ερωτήματα αυτά εκφράζουν αρνητικές κρίσεις που διερευνούν τη στάση των εκπαιδευτικών απέναντι σε δύο κοινωνικές διαστάσεις της ομοφυλοφιλίας που εγείρουν αρκετά μεγάλο προβληματισμό και σχετίζονται με την έμφυλη ισότητα στο χώρο της εργασίας και με το γκέι βίωμα και τα συνεπακόλουθα αυτού.

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Συζήτηση

Στόχος της παρούσας εργασίας είναι η διερεύνηση των στάσεων των εκπαιδευτικών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης για ζητήματα σεξουαλικού προσανατολισμού, δηλαδή για την ανδρική και τη γυναικεία ομοφυλοφιλία. Σκόπιμο κρίνεται, αρχικά, να αναφερθεί ότι η πλειονότητα των 138 ερωτηθέντων εκπαιδευτικών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, που συνιστούν το δείγμα της έρευνας ήταν γυναίκες σε ποσοστό 60% ηλικίας 22-32 ετών, απόφοιτοι Α.Ε.Ι και πολλοί κάτοχοι μεταπτυχιακού τίτλου, που εκφράζονται από ακροαριστερές και «άλλες» πολιτικές πεποιθήσεις, κατά κύριο λόγο ορθόδοξοι χριστιανοί στο θρήσκευμα και ετεροφυλόφιλοι στη μεγάλη τους πλειοψηφία.

Το ουσιωδέστερο εύρημα της έρευνας είναι ότι οι εκπαιδευτικοί στην πλειονότητά τους δεν διάκινται αρνητικά σε γενικές γραμμές προς τους ομοφυλόφιλους άντρες και τις ομοφυλόφιλες γυναίκες, εύρημα που επιβεβαιώνεται κι από έρευνα των Téllez, Palley, Ramos και συν. (1999) οι οποίοι ισχυρίζονται ότι διαφαίνεται γενικότερα μια τάση ελαχιστοποίησης ομοφοβικών συμπεριφορών και πρακτικών κατά την πάροδο των χρόνων. Ωστόσο, σημασία έχει να επισημανθεί πως σε ό,τι αφορά ζητήματα της γυναικείας ομόφυλης πραγματικότητας οι εκπαιδευτικοί στο σύνολο τους εμφανίζονται περισσότερο θετικά διακείμενοι σε σχέση με αντίστοιχα ζητήματα που καταπιάνονται με την ανδρική ομόφυλη κουλτούρα. Σε έρευνα των Bliss και Harris σχετικά με τη στάση εκπαιδευτικών απέναντι σε λεσβίες μητέρες και γκέι πατέρες παρουσιάζεται επίσης μια ευνοϊκότερη στάση των εκπαιδευτικών προς τις γυναίκες (Bliss & Harris, 1999).

Πιο αναλυτικά, στο σύνολο των ερωτημάτων του ερωτηματολογίου αποδείχτηκε ότι η πλειοψηφία αντρών και γυναικών εκπαιδευτικών δεν εκφράζει εμφανώς δυσαρέσκεια

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

απέναντι σε ζητήματα του γυναικείου ομοερωτισμού, κάτι που διαπιστώθηκε πόσο μάλλον σε προτάσεις/ερωτήσεις που έκαναν λόγο για βιολογική κατωτερότητα των εν λόγω γυναικών και για διάκριση σε εργασιακό επίπεδο. Μια σχετικά αρνητικώς εκπεφρασμένη στάση των εκπαιδευτικών απέναντι στις ομοφυλόφιλες γυναίκες σημειώθηκε μόνο σε λίγα ερωτήματα που άπτοντο ηθικοπλαστικών και κοινωνικώς κανονιστικών ζητημάτων, από τη στιγμή που κάνουν λόγο για αξιακούς άξονες ηθικής δεοντολογίας, καθωσπρεπιστικά σχήματα έκφρασης φύλου και κανονιστικές νόρμες που επιτάσσουν ένα οριοθετημένο πλαίσιο της ομόφυλης εκδήλωσης του ερωτικού ενστίκτου. Σύμφωνα και με τις έρευνες των Pierson και Thomas, άτομα που αντιλαμβάνονται ως «μη κανονική» την ομόφυλη σεξουαλικότητα χρειάζονται περισσότερο χρόνο να εξοικειωθούν με ζητήματα της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας και να σπάσουν ταμπού και προκαταλήψεις (Pierson & Thomas, 2002).

Σε ζητήματα ανδρικής ομοφυλοφιλίας, επίσης, οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί δεν εξέφρασαν αρνητικές στάσεις πλην ορισμένων προτάσεων/ερωτήσεων που σχετίζονται με την ελεύθερη έκφραση της ομόφυλης σεξουαλικότητας και με το ζήτημα της τεκνοθεσίας από γκέι ζευγάρια αντρών. Είναι αρκετά πιθανόν ακόμη και στη σύγχρονη κοινωνία να υπάρχουν κάποιες δυσκολίες διαχείρισης της σεξουαλικής και έμφυλης έκφρασης ιδίως όσον αφορά τη διαφορετικότητα του σεξουαλικού προσανατολισμού, παρόλο που νοείται ως αναπαλλοτρίωτο δικαίωμα με όρους ισοτιμίας φύλων. Επιπλέον, η τεκνοθεσία από γκέι ζευγάρια, συνιστά ένα ζήτημα που εγείρει ποικίλους προβληματισμούς σήμερα, οι οποίοι εντοπίζονται κατά κύριο λόγο σε επιχειρήματα περί υγιούς ή μη διαπαιδαγώγησης των παιδιών, περί μετάδοσης των κατάλληλων ή όχι προτύπων και περί κοινωνικής αποδοχής παιδιών που προέρχονται από Λ.Ο.Α.Τ.Κ.Ι+ οικογένειες κι αν αναλογιστούμε φυσικά ότι η

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

ομόφυλη τεκνοθεσία δεν έχει θεσμοθετηθεί στην Ελλάδα. Σε έρευνα των Averett και Hedge

σχολικό προσωπικό που κλήθηκε να συνεργαστεί με γκέι γονείς και τα παιδιά τους, εμφάνισε δυσκολία στην εφαρμογή του προγράμματος παρά το γεγονός ότι αρχικά οι εκπαιδευτικοί φέρονταν να διάκινται θετικά στην ιδέα (Averett & Hedge, 2012)

Ακολούθως, στη σύγκριση που πραγματοποιήθηκε με το κριτήριο T (t-test) μεταξύ του μέσου όρου των απαντήσεων των εκπαιδευτικών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης ως προς το φύλο (άντρες - γυναίκες) στην υποκλίμακα 1 του ερωτηματολογίου που αφορούσε τις ομοφυλόφιλες γυναίκες διαπιστώθηκε ότι οι άντρες εμφανίζουν μια σχετικά πιο αρνητική στάση απέναντι στη γυναικεία ομοφυλοφιλία εν συγκρίσει με τις γυναίκες, κάτι που διαπιστώνεται κατά κύριο λόγο από τις απαντήσεις τους σε ερωτήματα που σχετίζονται με την ομαλότητα της κοινωνικής ένταξης των γυναικών και με το κατά πόσο ηθική θεωρείται η σύναψη ομόφυλων ερωτικών σχέσεων από πλευράς των γυναικών. Ανάλογα ήταν και τα ευρήματα στη σύγκριση που πραγματοποιήθηκε, επίσης με το κριτήριο T (t-test) μεταξύ του μέσου όρου των απαντήσεων των εκπαιδευτικών ως προς το φύλο (άντρες - γυναίκες) στην υποκλίμακα 2 του ερωτηματολογίου που αφορούσε τους ομοφυλόφιλες άντρες. Οι άντρες, συγκεκριμένα, φέρονται για άλλη μια φορά να διάκινται σχετικά πιο αρνητικά σε σχέση με τις γυναίκες απέναντι στον ανδρικό ομοερωτισμό, συμπέρασμα που εξάγεται κατόπιν αξιολόγησης των απαντήσεών τους σε πεδία που σχετίζονταν με την ηθικότητα ή τη της ομόφυλης σεξουαλικής πράξης από πλευράς των αντρών - κάτι που δυστυχώς αντιμετωπίζεται από πολλούς ανθρώπους ως ταμπού ακόμη και στη σύγχρονη εποχή – και με την καταλληλότητα ή μη των γκέι εκπαιδευτικών να διδάσκουν στα σχολεία. Στην έρευνα του Davies για την καταγραφή απόψεων αντρών και γυναικών απέναντι στην ανδρική και τη γυναικεία ομοφυλοφιλία αντίστοιχα, οι άντρες εμφανίζονται να έχουν

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

περισσότερο αρνητική στάση και ως προς την ανδρική και ως προς τη γυναικεία

ομοφυλοφιλία κυρίως λόγω των επιτελεστικών νορμών που έχουν εγγραφεί πάνω στο κοινωνικό φύλο του άντρα, του ετεροσεξισμού και της επιβεβλημένης ανδρικής κυριαρχίας (Davies, 2004).

Σκόπιμο κρίνεται, ακολούθως, να γίνει λόγος για τη σύγκριση του μέσου όρου των απαντήσεων των εκπαιδευτικών μέσω της εφαρμογής του κριτηρίου T (t-test) για τα 4 ερωτήματα των δημογραφικών στοιχείων που τέθηκαν από τη γράφουσα της εργασίας και αφορούν τη διερεύνηση του βαθμού αναγνώρισης της εκπαιδευτικής αξίας των Λ.Ο.Α.Τ.Κ.Ι+ ζητημάτων από πλευράς των εκπαιδευτικών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Γενικότερα άντρες και γυναίκες εκπαιδευτικοί της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης αναγνωρίζουν την αξία της εισαγωγής ζητημάτων ομόφυλων εκφράσεων σεξουαλικότητας και σεξουαλικού προσανατολισμού. Η μόνη διαφορά μεταξύ αντρών και γυναικών εντοπίστηκε στο ερώτημα της αναγνώρισης ότι τα Λ.Ο.Α.Τ.Κ.Ι+ ζητήματα είναι σημαντικό να περιληφθούν στην εκπαιδευτική διαδικασία γιατί ενδεχομένως αφορούν κάποιους μαθητές με τις γυναίκες να εμφανίζονται πιο θετικά προσανατολισμένες στην ιδέα αυτή σε σχέση με τους άντρες. Σε κάθε περίπτωση, το γεγονός ότι εκφράζεται μια προθυμία για αλλαγή του εκπαιδευτικού ορίζοντα από την πλειονότητα των εκπαιδευτικών δεν θα μπορούσε παρά να έχει κυρίως θετικό πρόσημο.

Τέλος, τους περιορισμούς της έρευνας τοποθετείται η ενδεχομένως όχι ιδιαίτερα προσεκτική ματιά που θα δινόταν σε ένα έντυπο ερωτηματολόγιο εν αντιθέσει με ένα ερωτηματολόγιο αναρτημένο σε διαδικτυακή πλατφόρμα, καθώς η προσοχή το συμμετέχοντα μπορεί να αποσπάται κατά τη διάρκεια της συμπλήρωσης των απαντήσεών του. Επιπροσθέτως η φύση των απαντήσεων του ερωτηματολογίου (πεδία πολλαπλών

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ
ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

επιλογών) σίγουρα δεν παρέχει την ευκαιρία στο συμμετέχοντα να εκθέσει πιο ανοιχτά τις απόψεις του πόσο μάλλον σε ένα ζήτημα με αδιαμφισβήτητες κοινωνικές διαστάσεις όπως αυτό των ομόφυλων εκφράσεων σεξουαλικότητας.

Ολοκληρώνοντας, γίνονται προτάσεις για μελλοντικές έρευνες που θα εξετάζονται οι απόψεις και οι στάσεις διαφόρων κοινωνικών ομάδων πάνω στο ιδιαίτερα ελκυστικό ερευνητικά και βιβλιογραφικά ζήτημα του ανδρικού και γυναικείου ομοερωτισμού.

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ
ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Βιβλιογραφία - Αρθρογραφία

Ελληνόγλωσση

Αυλωνίτης, Α., Φώσκολος, Γ. (2015). Στο χάρτη συμφώνων συμβίωσης και η Ελλάδα: https://www.ethnos.gr/koinonia/arthro/ston_xarti_ton_symfonon_symbiosis_kai_h_ellada-63925709/ (πρόσβαση στις 13/02/18)

Δεληγιάννη-Κουϊμτζή, Β. και Σακκά Δ. (1998), «Αριάδνη: Διευρύνοντας τις ανδρικές ταυτότητες στην εφηβεία», Εμπειρική έρευνα Μαθητές/τριες Γ' Γυμνασίου, Α' και Β' Λυκείου τεσσάρων σχολείων της Θεσ/νίκης και 17 εκπαιδευτικοί.

Εγκύκλιος για τη Θεματική Εβδομάδα.

http://www.minedu.gov.gr/publications/docs2016/thematiki_week.pdf

Ζαχαριάδης, Γ. & Βραδέλης, Σ. (2008). Διπλή προεμίρα στους γκέι γάμους.

<http://www.lesbian.gr/scene.php?t=politics&id=94>.

Θεοφιλόπουλος, Θ., & Σπίνου, Ε. (2015). Ομοφοβία και Τρανσφοβία στην Ελλάδα: Ένας Οδηγός για επαγγελματίες αλλά και για κάθε ενδιαφερόμενο πολίτη. Αθήνα: ColourYouth - Κοινότητα LGBTQ Νέων Αθήνας.

Κωνσταντίνος, Φ. Ν., Καψού, Μ., Επαμεινώνδα, Ε. (Επιμ.). (2014).

Σεξουαλικότητες: Απόψεις, Μελέτες και Βιώματα στον Κυπριακό και Ελλαδικό χώρο.

Αθήνα: Πολύχρωμος Πλανήτης.

Λάζος, Γ. (1997). *Η σεξουαλικότητα ως αξία στη σύγχρονη Ελλάδα*. Αθήνα: Δελφίνι.

Μιχοπούλου, Α. (2006). Φεμινιστική θεωρία και φεμινιστικό κίνημα στη μεταδιδασκαρική Ελλάδα: Γόνιμες και άγονες συναντήσεις κατά τη δεκαπενταετία 1974 –

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ
ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

1988. Ανακοίνωση στην Ευρωπαϊκή Συνάντηση «Γυναικείες σπουδές/σπουδές φύλου και

γυναικεία κινήματα: διερευνώντας τις σχέσεις». Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα.

Μπάτλερ, Τ. (2008). *Σώματα με σημασία: Οριοθετήσεις του «φύλου» στο λόγο*.

Μτφρ.: Π. Μαρκέτου. Εισαγωγή – Επιστ. Επιμ: Α. Αθανασίου. Αθήνα: Εκκρεμές.

Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. (2011) *Δ.Ε.Π.Π.Σ.-Α.Π.Σ. Αγωγή Υγείας*. Ανακτήθηκε από:

http://www.pischools.gr/download/programs/depps/29deppsaps_AgogiYgias.pdf

Παπαδόπουλος, Ν. (1994). *Λεξικό Ψυχολογίας* (1η έκδ.). Αθήνα: αυτό-έκδοση.

Στρατηγάκη, Μ. (2012). *Το φύλο της κοινωνικής πολιτικής*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

ΦΕΚ 16/Α. 27-01-2005. Νόμος υπ' αριθμόν 3304: «*Εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανεξαρτήτως φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, θρησκευτικών ή άλλων*

πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού». Αθήνα: Εθνικό

Τυπογραφείο. Ανακτήθηκε από: www.et.gr

Φουκώ, Μ. (1982). *Η δίψα της γνώσης*. Μτφρ.: Γ. Ροζάκη. Στο Α. Σταύρου (Επιμ.),

Η ιστορία της σεξουαλικότητας. (Τόμος: 1^{ος}). Αθήνα: Ράππα.

Φρόντ, Σ. (1995). *Η Ερμηνεία των ονείρων*. Μτφρ.: Λ. Αναγνώστου. Αθήνα:

Επίκουρος.

Ξενόγλωσση

American Psychological Association & National Association of School Psychologists. (2015). *Resolution on gender and sexual orientation diversity in children and adolescents in schools*. Ανακτήθηκε από: <http://www.apa.org/about/policy/orientation-diversity.aspx>

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ
ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

- American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (5th ed.). Arlington, VA: American Psychiatric Publishing.
- Averett, P. E., & Hegde, A. (2012). *School social work and early childhood student's attitudes toward gay and lesbian families. Teaching in Higher Education, 17*(5), 537-549.
- Ben– Ari, A.T. (2001). Homosexuality and Heterosexism: Views from Academics in the Helping Professions. *British Journal of Social Work, 31*, 119-131.
- Berkman, C., Zinberg, G. (1997), Homophobia and Heterosexism in Social Workers, *Soc Work, 42*(4) , 319-332.
- Bieber, I., Dain, H., Dince, P., Drelich, M., Grand, H., Gundlach, R., Kremer, M., Rifkin, A., Wilbur, C., & Bieber, T. (1962). *Homosexuality*. New York: Vintage.
- Bliss, G. K., & Harris, M. B. (1999). Teachers' views of students with gay or lesbian parents. *International Journal of Sexuality and Gender Studies, 4*(2), 149-171.
- Bourdieu, P. (2001). *Masculine Dominance*. Cambridge: Polity Press.
- Braidotti, R. (2002). *Metamorphoses: Towards a Materialist Theory of Becoming*. Cambridge: Polity Press.
- Brown, J. (1975). Iroquois women: An ethnohistoric note, in R. Rapp Reiter (ed.), *Toward an Anthropology of Women*, 235-251. Monthly. New York: Review Press.
- Buston, K., Wight, D., Scott, S. (2001) “Difficulty and Diversity: The context and practice of sex education.”, *British Journal of Sociology of Education, 22*(3), 353-368.
- Butler, J. (1990). (2nd ed. 1999). *Gender Trouble, Feminism and the Subversion of Identity*. New York: Routledge.

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ
ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

- Butler, J. (1997). *Theories in Subjection: The Psychic Life of Power*. Stanford: Stanford University.
- Butler, J. (2005). *Giving an account to oneself*. Fordham: Fordham University.
- Connell, W. R. (2006). *Το κοινωνικό φύλο*. Μτφρ: Ε. Κοτσυφά, Αθήνα: Επίκεντρο.
- Epstein, D., Johnson, R. (1994) “On the Straight and the Narrow: The Heterosexual Presumption, Homophobias and Schools.” in *Challenging Lesbian and Gay Inequalities in Education*, ed. D. Epstein, Buckingham: Open University Press, 197-203.
- Evans - Pritchard, E. E. (1951). *Kinship and Marriage among the Nuer*. Oxford: Clarendon Press.
- Evans, D. (1993). *Sexual Citizenship*. London: Routledge.
- Faubion, D. J. (2001). *The Shadows and Lights of Waco: Millennialism Today*. Princeton: Princeton University Press.
- Flattery, St. (2013) “Homophobia and Heteronormativity in the School Environment: An Irish Case Study” *Critical Social Thinking: Policy and Practice*, Vol. 5, 78-91.
- Fortes, M. (1950). Kinship and Marriage among the Ashanti, in A. R. Radcliffe-Brown and D. Forde (ed.). *African Systems of Kinship and Marriage*. London: Oxford University Press.
- Foucault, M. (1979). *The History of Sexuality*. Volume: 1 (An Introduction). London: Allen Lane.

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ
ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Friedl, E. (1975). *Women and Men: An Anthropologist's View*. New York: Holt, Rinehart & Winston.

FocusBari. (2015). Έρευνα κοινής Γνώμης για ΛΟΑΤ δικαιώματα. Ανάκτηση από:
https://www.focusbari.gr/images/press_releases/LGBT_Barometer_2015_FocusBari.pdf.
Ανάκτηση στις 22/3/2019.

Fuss, D. (1991). *Inside/Out: Lesbian Theories, Gay Theories*. London: Routledge.

Giddens, A. (1993). *The Transformation of Intimacy*. Cambridge: Polity Press.

Good as Y. (2013). Καταγγελία Ομοφοβικού Συγγράμματος στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Avaaz. org. http://www.avaaz.org/en/petition/Kataggelia_Omofovikoy_Suggramatos_sto_Aristoteleio_Panepistimio_Thessalonikis/?fpjNMbb&pv=0.

Gough, K. (1971). Nuer Kinship: A Re-examination, in T. O. Beidelman (ed.). *The Translation of Culture. Essays to E. E. Evans-Pritchard*. London: Tavistock.

Gough, K. (1975). The Origin of the Family, in R. Rapp Reiter (ed.). *Toward an Anthropology of Women*, 51 - 76. New York: Monthly Review Press.

Gowran, S. (2004) “See no evil, speak no evil, hear no evil: The experiences of lesbian and gay teachers in Irish schools.”, in *Primary Voices: Equality, diversity and childhood in Irish primary schools*, eds. J. Deegan, D. Devine, and A. Lodge, 37-55. Dublin: Institute of Public Administration.

Grigoropoulos, I., Papaharitou, S., & Moraitou, M. (2010). Adaptation of the attitudes toward lesbians and gay men (ATLG) scale into the Greek language. *Archives of*

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ
ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ
Hellenic Medicine, 27(5), 787-792.

Grossman, A.H., Haney, A.P., Edwards, P., Alessi, E.J., Ardon, M., & Howell, T.J. (2009). Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender Youth Talk about Experiencing and Coping with School Violence: A Qualitative Study. *Journal of LGBT Youth*, 6(1), 24-46.

Harlow, H. (1958). The nature of love. *American Psychologist*, 13, 673 - 85.

Hennely, S. (2010). Public space, public morality: The media construction of sex in public places. *Liverpool Law Rev*, 31, 61 – 91.

Herek, G.M. (1988). Heterosexuals' attitudes toward lesbians and gay men: Correlates and gender differences, *The Journal of Sex Research*, 25 (4), 451-477

Herek, G. M. (1997), *Heterosexual's attitudes toward Lesbians and Gay men: Does coming out make a difference?*, New York: University Press.

Hoffer, P. C. (1972). Mende and Sherbo Women in High Office. *Canadian Journal of African Studies*, 6, 151 - 164.

Hogg, M. A & Vaughan, G. M. (2010). *Κοινωνική Ψυχολογία*. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg.

Kjaran, J.I. & Kristinsdóttir, G. (2015). Schooling sexualities and gendered bodies. Experiences of LGBT students in Icelandic upper secondary schools. *International Journal of Inclusive Education*, 19(9), 978-993.

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ
ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Kinsey, A., Pomeroy, W., & Martin, C. (1948). *Sexual behavior in the human male*.

Philadelphia: Saunders.

Leacock, E. (1977). Women, development and anthropological facts and fictions.

Latin American Perspectives, IV (1 & 2), 8 - 15.

Lévi-Strauss, C. (1969) [1949]. The Elementary Structures of Kinship. Boston:

Beacon Press.

Meyer, E.J. (2009). Gender, bullying and harassment: Strategies to end sexism and

homophobia in schools. Teachers College Press: New York.

Nayak, A., Kehily, J. M. (1996). Playing it straight: masculinities, homophobias and

shooling. Journal of Gender Studies, 5 (2), 211 – 230.

Neary, A. (2013). Lesbian and gay teachers' experiences of 'coming out' in Irish

schools. British Journal of Education, 34(4), 583-602.

Oakley, Ann. 1972. Sex, Gender and Society. London: Temple Smith.

Ortner, S. (1974). "Is Female to Male as Nature is to Culture?" in M. Z. Rosaldo and

L. Lamphere (ed). Woman, Culture and Society. Στάνφορντ: Stanford University Press, 167-

87. (Ελληνική έκδοση: «Είναι το θηλυκό για το αρσενικό ό,τι η φύση για τον πολιτισμό;».

Μτφρ.: Α. Μπακαλάκη στο Α. Μπακαλάκη (επιμ.) Ανθρωπολογία, Γυναίκες και Φύλο, 75-

107). Αθήνα: Αλεξάνδρεια.

Ortner, S., Whitehead, H. (ed.). (1981). Sexual Meanings: The Cultural Construction

of Gender and Sexuality. Cambridge: Cambridge University Press.

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ
ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Papadaki, V., Plotnikof, K., Gioumidou, M., Zisimou, V., & Papadaki, E. (2015). A comparison of attitudes toward lesbians and gay men among students of helping professions in Crete, Greece: the cases of social work, psychology, medicine, and nursing. *Journal of homosexuality*, 62(6), 735-762.

Pierson, J. & Thomas, M. (2002). *Dictionary of Social Work* (1st ed.) Glasgow: Collins.

Radcliffe-Brown, A. R. 1952. *Structure and Function in Primitive Society*. London: Cohen and West.

Ramos, M. M., Téllez, C. M., Palley, T. B., Umland, B. E., & Skipper, B. J. (1998). Attitudes of physicians practicing in New Mexico toward gay men and lesbians in the profession. *Academic medicine: journal of the Association of American Medical Colleges*, 73(4), 436-438.

Rasmussen, M.L. (2001). Queering Schools and Dangerous Knowledges: Some new directions in sexualities, pedagogies and schooling. *Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education*, 22(2), 263-272.

Rennold, E. (2006). 'They won't let us play... unless you're going out with one of them': girls, boys and Butler's 'heterosexual matrix' in the primary years. *British Journal of Sociology of Education*, 27(4), 489-509.

Rich, A. (1980), "Compulsory heterosexuality and lesbian existence, *Signs*, 5, 631-660.

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ
ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Robinson, K., Ferfolja, T. (2001) “‘What are we doing this for?’ Dealing with Lesbian and Gay Issues in Teacher Education.” *British Journal of Sociology of Education*, 22(1), 121-133.

Robinson, K.H. (2010). A study of young lesbian and gay people’s school experiences. *Educational Psychology in Practice*, 26(4), 331-351.

Rosaldo, Z. M., Lamphere, L. (ed.). (1974). *Woman, Culture and Society*. Stanford: Stanford University Press.

Rubin, G. (1984). Thinking Sex: Notes for radical theory of the politics of sexuality in C. Vance. (ed.). *Pleasure and Danger: Exploring Female Sexuality*. New York: Routledge.

Sanday, R. P. (1973). Toward a Theory of the Status of Women. *American Anthropologist*, 75, 1682-1700.

Schlegel, A. (1972). Male Dominance and Female Autonomy: Domestic Authority in Matrilineal Societies. *Human Relations*. New Haven: Area Files.

Sedgwick, K. E. (1990). *Epistemology of the Closet*. Berkeley: University of California Press.

Segal, L. (1997). *New Sexual Agendas*. London: Macmillan.

Skelton, C., Francis, B. (2003), Boys and Girls in the primary classroom, 1-19.

Sparkes, A. (1994) “Self, Silence and Invisibility as a Beginning Teacher: A life

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ
ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

history experience.” *British Journal of Sociology of Education*, 15(1), 93-118.

Stathern, M. (1976). An anthropological Perspective, in B Lloyd και J. Archer (ed.), *Exploring Sex Differences*, 49-70. Λονδίνο: Academic Press.

Steiner, L. (Editor). Fejes, F., Petrich, K. (1993). Invisibility, homophobia and heterosexism: lesbians, gays and the media, *Critical Studies in Mass Communication*, 10 (4), 395 – 422.

Tate, F. B., & Longo, D. A. (2004). Homophobia: A challenge for psychosocial nursing. *Journal of psychosocial nursing and mental health services*, 42(8), 26-33.

Vance, C. (1989). Social Construction Theory: Problems in the History of Sexuality in Altman, D., Vance, C., Vicinus, M., Weeks, J. et al. *Homosexuality, Which Homosexuality?*. Amsterdam/London. Schorer/GMP, 13-34.

Welzer – Lang, D., Μειδάνη, Α., Παπαθανασίου, Χ. (2004). Ισότητα των φύλων και αντιστάσεις των ανδρών στις αλλαγές. Το Βήμα των Κοινωνικών Επιστημών. Τόμος: ΙΑ, 41, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, 169-194.

Wolf, M. (1972). *Women and the Family in Rural Taiwan*. Stanford: Stanford University Press.

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ
ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Πίνακας 9

Απόλυτες και σχετικές συχνότητες των απαντήσεων των εκπαιδευτικών στις ερωτήσεις
«Αναγνώριση της εκπαιδευτικής αξίας των ΛΟΑΤΚΙ+ θεμάτων»

	Νιώθετε άνετα να συναναστρέφεστε ομοφυλόφιλα άτομα;		Πόσο καταρτισμένο/η θεωρείτε τον εαυτό σας πάνω σε ζητήματα ταυτότητας φύλου και σεξουαλικού προσανατολισμού;		Αναγνωρίζω ως εκπαιδευτικός τη σημασία της αναφοράς μου στις σεξουαλικές ταυτότητες και σε ΛΟΑΤΚΙ+ ζητήματα, διότι ενδεχομένως αφορούν κάποιους μαθητές μου.		Διατίθεται ως εκπαιδευτικός να εισάγω - στα πλαίσια επιμόρφωσης των μαθητών πάνω σε θέματα σωματικής και ψυχικής υγείας - ζητήματα σεξουαλικών ταυτοτήτων και έκφρασης φύλου.	
	f	rf	f	rf	f	rf	f	rf
Καθόλου	6	4,3	7	5,1	8	5,8	7	4,9
Λίγο	2	1,4	12	8,7	8	5,8	10	6,1
Μέτρια	15	10,9	43	31,2	23	16,7	23	17,3
Αρκετά	55	39,9	52	37,7	49	35	48	34,7
Πολύ	60	43,5	24	17,4	50	36,2	50	36

Πίνακας 10

Δείκτες συσχέτισης Pearson r για τα ερωτήματα της υποκλίμακας 1

	Item 1.	Item 2.	Item 3.	Item 4.	Item 5.	Item 6.	Item 7.	Item 8.	Item 9.	Item 10.
Item 1.	1									
Item 2.	0,32**	1								
Item 3.	0,61**	0,23**	1							
Item 4.	0,43**	0,30**	0,33**	1						
Item 5.	0,49**	0,36**	0,40**	0,35**	1					
Item 6.	0,42**	0,17**	0,54**	0,33**	0,39**	1				
Item 7.	0,50**	0,15	0,33**	0,39**	0,41**	0,41**	1			
Item 8.	0,54**	0,27**	0,64**	0,39**	0,52**	0,61**	0,33**	1		
Item 9.	0,50**	0,36**	0,54**	0,42**	0,55**	0,53**	0,41**	0,50**	1	
Item 10.	0,66**	0,36**	0,52**	0,49**	0,62**	0,47**	0,48**	0,65**	0,71**	1

Σημείωση: ** p<0,01

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ
ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Πίνακας 11

Δείκτες συσχέτισης Pearson r για τα ερωτήματα της υποκλίμακας 2

	Item 11.	Item 12.	Item 13.	Item 14.	Item 15.	Item 16.	Item 17.	Item 18.	Item 19.	Item 20.
Item 11.	1									
Item 12.	0,58**	1								
Item 13.	0,48**	0,63**	1							
Item 14.	0,50**	0,63**	0,70**	1						
Item 15.	0,59**	0,50**	0,49**	0,61**	1					
Item 16.	0,47**	0,63**	0,57**	0,65**	0,54**	1				
Item 17.	0,68**	0,57**	0,46**	0,51**	0,60**	0,52**	1			
Item 18.	0,55**	0,60**	0,67**	0,74**	0,67**	0,66**	0,58**	1		
Item 19.	0,63**	0,56**	0,58**	0,60**	0,53**	0,56**	0,55**	0,62**	1	
Item 20.	0,30**	0,42**	0,59**	0,51**	0,41**	0,50**	0,34**	0,55**	0,42**	1

Σημείωση: ** $p < 0,01$

Ερωτηματολόγιο καταγραφής στάσεων εκπαιδευτικών Δευτεροβάθμιας
Εκπαίδευσης σε ζητήματα ομόφυλων εκφράσεων σεξουαλικότητας.

Το παρόν ερωτηματολόγιο που χορηγείται στα πλαίσια της διπλωματικής εργασίας με τίτλο "Απόψεις των εκπαιδευτικών σε ζητήματα ομόφυλων εκφράσεων σεξουαλικότητας σε σχέση με το σχολικό περιβάλλον" συνιστά ένα εργαλείο καταμέτρησης των στάσεων των εκπαιδευτικών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης πάνω σε ζητήματα ομόφυλου σεξουαλικού προσανατολισμού. Η διπλωματική εργασία εκπονείται από την φοιτήτρια του

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ
ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών "Σχολική Ψυχολογία", Ευστρατία Βουσβούνη,

που εποπτεύεται από την καθηγήτρια Λίσσυ Κανελλοπούλου.

Η διαδικασία συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου είναι ολιγόλεπτη και διόλου απαιτητική. Το ερωτηματολόγιο αποτελείται από 20 προτάσεις σύμφωνα με τις οποίες συμπληρώνετε την απάντησή σας στο πεδίο πολλαπλών επιλογών (διαφωνώ απόλυτα, διαφωνώ λίγο, ούτε διαφωνώ/ούτε συμφωνώ, συμφωνώ λίγο, συμφωνώ απόλυτα).

Σας ευχαριστώ θερμά εκ των προτέρων για την προθυμία σας να συμμετάσχετε στην έρευνα καταγραφής των στάσεων και σας διαβεβαιώ ότι τηρούνται οι κανόνες επιστημονικής δεοντολογίας σύμφωνα με τους οποίους διασφαλίζεται η ανωνυμία των προσωπικών σας απαντήσεων και το ιδιωτικό απόρρητο κάθε συμμετέχοντα/συμμετέχουσας.

Σας γνωστοποιώ, ακόμη, ότι δεν υπάρχουν σωστές και λάθος απαντήσεις. Όλες οι απαντήσεις είναι δεκτές. Παρακαλείσθε, τέλος, να απαντήσετε και στις 20 ερωτήσεις. Επιπλέον, σας ενημερώνω ότι είναι ενδεχόμενο τα αποτελέσματα της έρευνας να δημοσιευθούν, διασφαλίζοντας πάντα την ανωνυμία και το απόρρητο κάθε ερωτώμενου/μενης.

ΕΝΟΤΗΤΑ Ι:Καταγραφή στάσεων σχετικά με τις ομοφυλόφιλες γυναίκες.

1. Οι ομοφυλόφιλες γυναίκες δεν μπορούν να ενταχθούν ομαλά (δεν ταιριάζουν) στην κοινωνία μας.
  - Διαφωνώ απόλυτα
  - Διαφωνώ λίγο
  - Ούτε διαφωνώ/ούτε συμφωνώ
  - Συμφωνώ λίγο
  - Συμφωνώ απόλυτα

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ
ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

2. Η ομοφυλοφιλία μιας γυναίκας, σε καμιά περίπτωση, δεν πρέπει να αποτελεί αιτία για διακρίσεις στον εργασιακό χώρο.
  - Διαφωνώ απόλυτα
  - Διαφωνώ λίγο
  - Ούτε διαφωνώ/ούτε συμφωνώ
  - Συμφωνώ λίγο
  - Συμφωνώ απόλυτα

3. Η γυναικεία ομοφυλοφιλία είναι καταστρεπτική για την κοινωνία, επειδή καταργεί τη βιολογική διαφορά ανάμεσα στα δύο φύλα.
  - Διαφωνώ απόλυτα
  - Διαφωνώ λίγο
  - Ούτε διαφωνώ/ούτε συμφωνώ
  - Συμφωνώ λίγο
  - Συμφωνώ απόλυτα

4. Η γυναικεία ομοφυλοφιλική συμπεριφορά δεν πρέπει να αποδοκιμάζεται.
  - Διαφωνώ απόλυτα
  - Διαφωνώ λίγο
  - Ούτε διαφωνώ/ούτε συμφωνώ
  - Συμφωνώ λίγο
  - Συμφωνώ απόλυτα

5. Η γυναικεία ομοφυλοφιλία είναι αμαρτία.
  - Διαφωνώ απόλυτα
  - Διαφωνώ λίγο
  - Ούτε διαφωνώ/ούτε συμφωνώ
  - Συμφωνώ λίγο
  - Συμφωνώ απόλυτα

6. Ο αυξανόμενος αριθμός των ομοφυλόφιλων γυναικών δείχνει την κρίση των ηθικών αξιών της κοινωνίας μας.
  - Διαφωνώ απόλυτα
  - Διαφωνώ λίγο
  - Ούτε διαφωνώ/ούτε συμφωνώ
  - Συμφωνώ λίγο
  - Συμφωνώ απόλυτα

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ
ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

7. Η γυναικεία ομοφυλοφιλία αυτή καθαυτή δεν αποτελεί πρόβλημα, εκτός και εάν η κοινωνία την παρουσιάζει ως πρόβλημα.
- Διαφωνώ απόλυτα
  - Διαφωνώ λίγο
  - Ούτε διαφωνώ/ούτε συμφωνώ
  - Συμφωνώ λίγο
  - Συμφωνώ απόλυτα
8. Η γυναικεία ομοφυλοφιλία θέτει σε κίνδυνο πολλούς βασικούς θεσμούς της κοινωνίας μας.
- Διαφωνώ απόλυτα
  - Διαφωνώ λίγο
  - Ούτε διαφωνώ/ούτε συμφωνώ
  - Συμφωνώ λίγο
  - Συμφωνώ απόλυτα
9. Η γυναικεία ομοφυλοφιλία αποτελεί κατώτερη μορφή έκφρασης της σεξουαλικότητας.
- Διαφωνώ απόλυτα
  - Διαφωνώ λίγο
  - Ούτε διαφωνώ/ούτε συμφωνώ
  - Συμφωνώ λίγο
  - Συμφωνώ απόλυτα
10. Οι ομοφυλόφιλες γυναίκες είναι αρρωστημένα άτομα.
- Διαφωνώ απόλυτα
  - Διαφωνώ λίγο
  - Ούτε διαφωνώ/ούτε συμφωνώ
  - Συμφωνώ λίγο
  - Συμφωνώ απόλυτα

ΕΝΟΤΗΤΑ II: Καταγραφή στάσεων σχετικά με τους ομοφυλόφιλους άνδρες.

11. Θα πρέπει να επιτρέπεται σε ομοφυλόφιλα ζευγάρια ανδρών να υιοθετούν παιδιά, όπως επιτρέπεται στα ετεροφυλόφιλα ζευγάρια.
- Διαφωνώ απόλυτα
  - Διαφωνώ λίγο
  - Ούτε διαφωνώ/ούτε συμφωνώ

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ
ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

- Συμφωνώ λίγο
  - Συμφωνώ απόλυτα
12. Πιστεύω ότι οι ομοφυλόφιλοι άνδρες είναι αηδιαστικοί.
- Διαφωνώ απόλυτα
  - Διαφωνώ λίγο
  - Ούτε διαφωνώ/ούτε συμφωνώ
  - Συμφωνώ λίγο
  - Συμφωνώ απόλυτα
13. Δεν θα πρέπει να επιτρέπεται σε ομοφυλόφιλους άνδρες να διδάσκουν στα σχολεία.
- Διαφωνώ απόλυτα
  - Διαφωνώ λίγο
  - Ούτε διαφωνώ/ούτε συμφωνώ
  - Συμφωνώ λίγο
  - Συμφωνώ απόλυτα
14. Η ανδρική ομοφυλοφιλία αποτελεί διαστροφή.
- Διαφωνώ απόλυτα
  - Διαφωνώ λίγο
  - Ούτε διαφωνώ/ούτε συμφωνώ
  - Συμφωνώ λίγο
  - Συμφωνώ απόλυτα
15. Η ομοφυλοφιλία αποτελεί μια φυσιολογική έκφραση της σεξουαλικότητας των ανδρών.
- Διαφωνώ απόλυτα
  - Διαφωνώ λίγο
  - Ούτε διαφωνώ/ούτε συμφωνώ
  - Συμφωνώ λίγο
  - Συμφωνώ απόλυτα
16. Εάν ένας άνδρας έχει ομοφυλοφιλικές τάσεις, πρέπει να κάνει ό,τι μπορεί για να τις ξεπεράσει.
- Διαφωνώ απόλυτα
  - Διαφωνώ λίγο
  - Ούτε διαφωνώ/ούτε συμφωνώ
  - Συμφωνώ λίγο
  - Συμφωνώ απόλυτα

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ
ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

17. Δεν θα στενοχωριόμουν ιδιαίτερα εάν μάθαινα ότι ο γιος μου είναι ομοφυλόφιλος.
- Διαφωνώ απόλυτα
  - Διαφωνώ λίγο
  - Ούτε διαφωνώ/ούτε συμφωνώ
  - Συμφωνώ λίγο
  - Συμφωνώ απόλυτα
18. Το σεξ μεταξύ δύο ανδρών δεν είναι καθόλου σωστό.
- Διαφωνώ απόλυτα
  - Διαφωνώ λίγο
  - Ούτε διαφωνώ/ούτε συμφωνώ
  - Συμφωνώ λίγο
  - Συμφωνώ απόλυτα
19. Ο γάμος μεταξύ ομοφυλόφιλων ανδρών αποτελεί γελοίο γεγονός.
- Διαφωνώ απόλυτα
  - Διαφωνώ λίγο
  - Ούτε διαφωνώ/ούτε συμφωνώ
  - Συμφωνώ λίγο
  - Συμφωνώ απόλυτα
20. Η ανδρική ομοφυλοφιλία είναι ένας διαφορετικός τρόπος ζωής, ο οποίος δεν θα πρέπει να καταδικάζεται.
- Διαφωνώ απόλυτα
  - Διαφωνώ λίγο
  - Ούτε διαφωνώ/ούτε συμφωνώ
  - Συμφωνώ λίγο
  - Συμφωνώ απόλυτα

Δημογραφικά στοιχεία ερωτώμενου/ης

Φύλο

- Άντρας
- Γυναίκα
- Άλλο

Ηλικία

- 22-32

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

- 33-43
- 44-50
- 50 και άνω

Μορφωτικό Επίπεδο

- Απόφοιτος Α.Ε.Ι
- Απόφοιτος Τ.Ε.Ι και Α.Σ.ΠΑΙ.ΤΕ/Σ.Ε.Λ.Ε.Τ.Ε
- Κάτοχος Μεταπτυχιακού τίτλου
- Κάτοχος Διδακτορικού τίτλου

Πολιτικές Πεποιθήσεις

- Ακροδεξιά
- Δεξιά
- Κεντροδεξιά
- Κεντροαριστερά
- Αριστερά
- Ακροαριστερά
- Άλλο

Θρησκευτικές Πεποιθήσεις

- Ορθόδοξος Χριστιανός
- Καθολικός Χριστιανός
- Βουδιστής
- Ισλαμιστής
- Ινδουιστής
- Ιουδαϊστής
- Άθεος
- Άλλο

Νιώθετε άνετα να συναναστρέφεστε ομοφυλόφιλα άτομα;

- Καθόλου
- Λίγο
- Μέτρια
- Αρκετά
- Πολύ

Πόσο καταρτισμένο/η θεωρείτε τον εαυτό σας πάνω σε ζητήματα ταυτότητας φύλου και σεξουαλικού προσανατολισμού;

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

- Καθόλου
- Λίγο
- Μέτρια
- Αρκετά
- Πολύ

Αναγνωρίζω ως εκπαιδευτικός τη σημασία της αναφοράς μου στις σεξουαλικές ταυτότητες και σε ΛΟΑΤΚΙ+ ζητήματα, διότι ενδεχομένως αφορούν κάποιους μαθητές μου.

- Καθόλου
- Λίγο
- Μέτρια
- Αρκετά
- Πολύ

Διατίθεται ως εκπαιδευτικός να εισάγω - στα πλαίσια επιμόρφωσης των μαθητών πάνω σε θέματα σωματικής και ψυχικής υγείας - ζητήματα σεξουαλικών ταυτοτήτων και έκφρασης φύλου.

- Καθόλου
- Λίγο
- Μέτρια
- Αρκετά
- Πολύ

Ποιος είναι ο σεξουαλικός προσανατολισμός σας;

- Ετεροφυλόφιλος/-η
- Ομοφυλόφιλος/-η
- Αμφιφυλόφιλος/-η
- Διαφυλικός/-η (Τρανσέξουαλ)
- Queer
- Intersex
- Άλλο

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Επίλογος

Η σεξουαλικότητα είναι ένα θέμα που λίγο ως πολύ εμπίπτει στον κύκλο των ενδιαφερόντων των περισσότερων ανθρώπων και καλό είναι στη σύγχρονη εποχή να εξετάζεται ως όλο, μέρος του οποίου αποτελεί η σεξουαλική συνείδηση, διότι η σεξουαλικότητα είναι στάση και συμπεριφορά που δύσκολα ερμηνεύεται αποκομμένη από ένα ευρύτερο κοινωνικοπολιτικό και πολιτισμικό πλαίσιο. Η παρούσα εργασία συνιστά μια κοινωνιολογική και ψυχαναλυτική απόπειρα σκιαγράφησης των στάσεων των εκπαιδευτικών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης για το ζήτημα της ομοφυλοφιλίας. Σε μια πλουραλιστική, πολυπολιτισμική και ανοιχτή στη διαφορετικότητα κοινωνία καθίσταται ενδεχομένως αδήριτη όσο ποτέ άλλοτε η ανάγκη για ευαισθητοποίηση των ανθρώπων και δη των εκπαιδευτικών για ζητήματα σεξουαλικού προσανατολισμού στο σχολείο, αλλά και για την αναγνώριση της αξίας της εκπαιδευτικής διάστασης Λ.Ο.Α.Τ.Κ.Ι+ ζητημάτων.